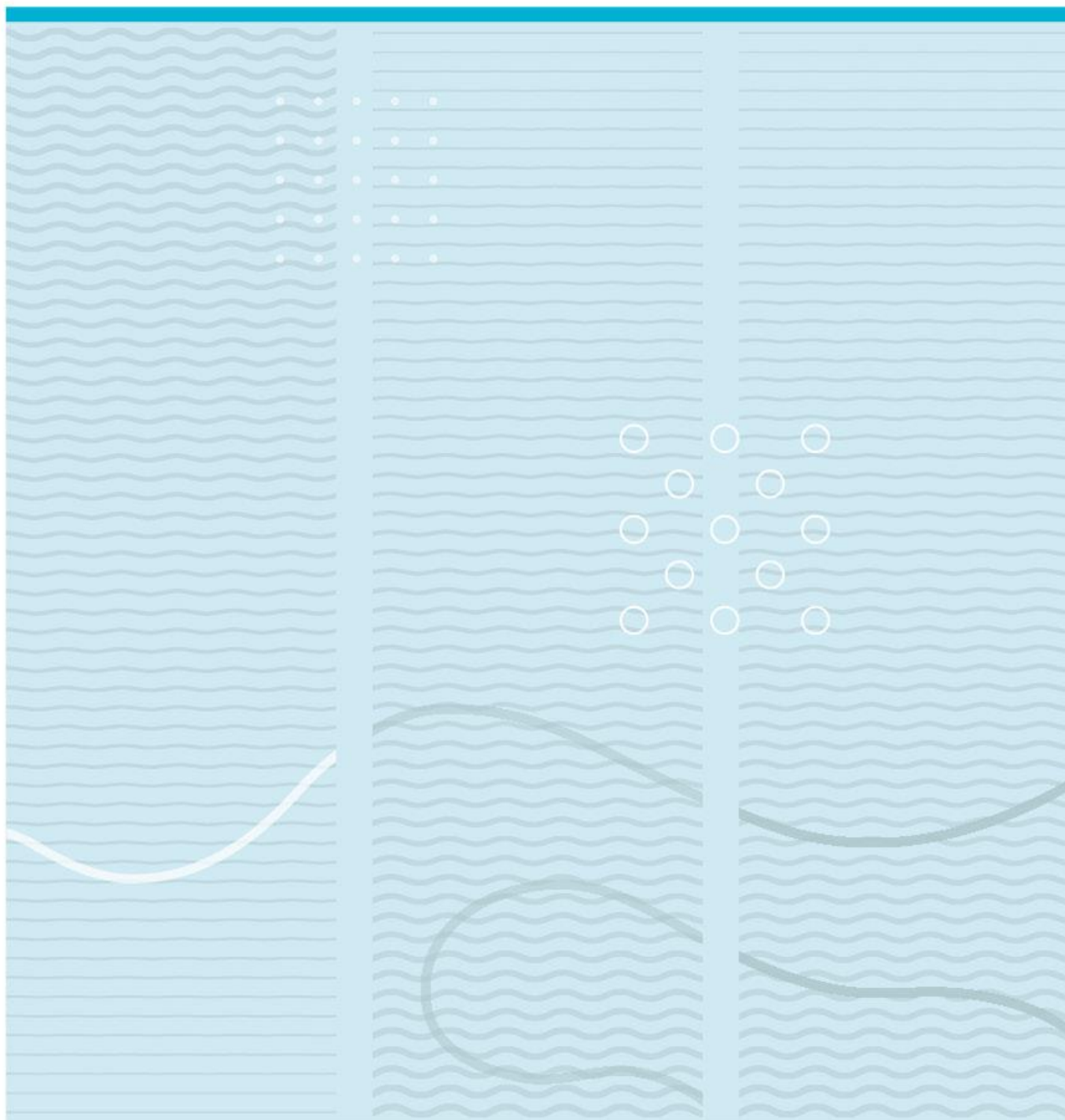

Veronika Derden Stakkestad

Når ett hjem blir til to

Skolehelsetjenestens erfaring med skilsmissebarn i skolen

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for helse- og sosialvitenskap
Institutt for helse-, sosial- og velferdsfag
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2023 Veronika Derden Stakkestad

Denne avhandlingen representerer 30 studiepoeng

Sammendrag

At foreldrene går fra hverandre, er noe mange barn opplever. Skilsmissen kan vise seg på flere måter, blant annet ved at barna er symptombærere. Skolen er en arena hvor barn tilbringer mye tid og har som målsetting å jobbe forebyggende med barn. Særlig helsesykepleier har som mandat å fremme mestring i sitt arbeid. I den forbindelse er skilsmissegrupper satt i verk som et tiltak for å samle barn med skilte foreldre. Her kan barn møte andre i samme situasjon og samtidig få gode råd av voksne og hverandre. Målsettingen er å ta opp relevante temaer som gjelder skilsmisse, og styrke barna i deres situasjon. Formålet med oppgaven er å se hvordan skolehelsetjenesten oppfatter og arbeider med å ivareta skilsmissebarn. Problemstillingen i denne oppgaven er todelt og lyder som følger:

- Hvilke erfaringer har ansatte i skolehelsetjenesten med hvordan skilsmissebarn på barneskolen har det?
- Hvordan opplever de barnas nytte av skilsmissegrupper i skolen?

Oppgaven har sitt teoretiske fundament knyttet til Antonvsky og salutogenese med hensikt i å se på hvordan barna kan oppnå mestring og gode strategier til tross for utfordrende situasjon. I tillegg har rollespillteorien til Goffman vist hvordan gruppene fungerer for barna og hva som utspiller seg innad i gruppene.

Oppgaven har et kvalitativt design og er bygd på fire intervjuer med et utvalg på tre helsesykepleiere og en sosiallærer. Felles for de alle er at de har erfaring med skilsmissegrupper og har jobbet eller jobber på barneskole.

Særlig to funn er sentrale. Informantene ser at barna bærer preg av foreldres skilsmisse, noe som kommer til syne gjennom samtaler og symptomuttrykk som slitenhet og magevondt.

Lojalitetskonflikt er et viktig begrep og rommer barnets plassering i midten av foreldres konflikt. I tillegg hevder informantene at skilsmissegruppene er ypperlige for å skape følelse av samhold og trygghet. Det rapporteres om at barna bruker gruppene til å dele egne erfaringer og lytte til andres.

Funnene viser at det er viktig å holde fokus på ivaretagelse av barn med skilte foreldre.

Skilsmissegruppene er et godt bidrag og er til god hjelp for barna både når det gjelder å sanke strategier og kjenne at det er flere i lik situasjon.

Abstract

Many children experience their parents separating. Divorce can manifest itself in several ways. Amongst them is that children can become symptom carriers. The school counts as an arena where children spend a lot of time and aims to work preventively with children. Especially the school nurse aims to create mastery and coping strategies. Divorce groups has been established to gather children with divorced parents. In the groups, the children can meet others in the same situation and at the same time collect good advice from the adults and from each other. The goal of this thesis is to get a look at how the school health staff perceives and looks after children of divorce. The problem statements in this thesis consists of two questions are as follows:

- What experiences do the school health service have with children of divorce in primaryschool, and how they are coping?
- How do they experience how children benefit from the divorce groups in school?

The assignments has its theoretical foundation linked up to Antonovskys salutogenesis with the purpose to look into how the children can achieve mastery and strategies in spite of their challenging situation. In addition, the role play theory of Goffman has shown how the groups works for the children and what unfolds within the groups.

The assignment has a qualitative design and is based on four interviews. The selection involves three school nurses and one social teacher. They all have experience with divorce groups and have been, or are currently working in a primary school.

Two findings are central. The informants observe that the children are symptoms carriers of their parents' divorce. This presents itself through conversations with symptoms such as tiredness and stomach aches. *The loyalty conflict* is an important concept which takes into consideration the children's position in the middle of the parents' conflict. Also, the informants claim that the divorce groups are essential to create a feeling of community and safety. It's reported that the children use the groups to share experiences and listen to others. The findings shows that its important to continue to focus on looking after children of divorce. The divorce groups are a good contribution to the children as they can seek strategies and feel less alone.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
Abstract	3
Forord	8
1 Innledning	10
1.1 Skilsmisse til barnets beste	11
1.2 Skolehelsetjenesten i møte med barn	11
1.2.1 Helseesykepleiers rolle	12
1.3 Skilsmissegrupper	12
1.4 Problemstillingens oppbygning	14
2 Tidligere forskning	16
2.1 Erfaringer med skilsmissegrupper	16
2.2 Beskyttelses- og risikofaktorer	17
2.3 Skolehelsetjenestens betydning for elevene	18
3 Teoretisk rammeverk	20
3.1 Salutogenese og opplevelse av sammenheng	20
3.1.1 Komponentene begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet	21
3.1.2 Ulike former for stress	23
3.2 Goffmans rollespill til daglig	24
3.2.1 Skillet mellom frontstage og backstage	25
3.3 Betydningen av fellesskap	26
4 Kvalitativ metode	27
4.1 Utvalg av informanter	27
4.2 Tilgang til feltet - hvordan jeg etablerte kontakt	28
4.3 Intervjuform	29
4.4 Innsamling av data	30
4.4.1 Gjennomføring	30
4.4.2 Refleksjoner etter intervju	31
4.5 Hermeneutikk – hvilke briller jeg har på	32
4.6 Redegjørelse for egen forskerposisjon	34
4.7 Transkribering	34
4.8 Beskrivelse av analysearbeid	35
4.8.1 Stegvis-deduktiv induktiv metode	35

4.8.2	Koder for videre drøfting.....	37
4.9	Validitet og reliabilitet – prosjektets gyldighet og troverdighet.....	38
4.10	Etiske hensyn.....	39
5	Presentasjon og drøfting av resultater.....	41
5.1	Barn og lojalitetskonflikt.....	42
5.1.1	Barn som sendebud mellom foreldrene.....	42
5.1.2	Barn i midten av samværsordning.....	44
5.1.3	Barn som symptombærere.....	47
5.2	Problemløsning i et trygt rom	50
5.2.1	Barn som identifiserer seg med hverandre	50
5.2.2	Barn som hjelper og støtter hverandre	53
6	Avsluttende betraktninger	57
	Litteraturliste.....	59
	Oversikt over tabeller	63
	Vedlegg	65
	Vedlegg 1 Intervjuguide	65
	Vedlegg 2 Godkjenning NSD	67
	Vedlegg 3 Informasjonsskriv og samtykkeerklæring	68

Forord

Ved å levere denne masteroppgaven legger jeg bak meg et kapittel preget av utvikling, læring og en god dose frustrasjon. Jeg har knekt koder, fått aha-opplevelser, gravd meg ned og kommet meg opp igjen. Jeg er stolt over arbeidet mitt og vet med sikkerhet at jeg ikke ville vært foruten.

Gjennom denne prosessen har jeg fått god hjelp og støtte fra flere hold. Først og fremst ønsker jeg å trekke frem informantene jeg har blitt kjent med, og takke for deres bidrag. Jeg kjenner meg heldig som har fått prate med dere om det temaet vi alle er så engasjert i – skilsmissebarn i skolen.

Takk til veilederen min, Kjersti Røsvik. Dine solide tilbakemeldinger har vært til stor hjelp når jeg har vært både langt nede og overentusiastisk. Innspillene dine har vært verdifulle, og jeg takker så mye for et godt samarbeid. Jeg ønsker også å takke Eliva Ambugo for at du tok deg tid til en samtale om salutogenese. Du bidro med nyttige tips og perspektiver.

Takk til venner, familie og kollegaer som har heiet på meg og vært nysgjerrige på prosjektet mitt. En ekstra takk til Linda som har bidratt med et nytt blikk på setninger og avsnitt jeg har lest meg blind på. Til slutt ønsker jeg å rette en takk til min samboer som har vært ved min side og hatt fokus på det som har betydd mest – gode dager fylt med kjærlighet og omsorg.

Tønsberg, 15. mai 2023

Veronika Derden Stakkestad

1 Innledning

Skilsmisse er en oppløsning av ekteskap og består av flere ulike prosesser som kan føre til store forandringer som blant annet svekket økonomi, delt bosted og ny familiesammensetning i form av steforeldre og stesøsken (Moxnes et al., 2001, s. 9). Ifølge tall fra Statistisk Sentralbyrå, ble det i Norge gjennomført 9355 skilsmisser i løpet av 2020 (SSB, 2021). I et større perspektiv, har skilsmissestatistikken økt siden 1960-tallet både i USA og i store deler av Europa (Amato, 2000, s. 5). Fra 1960 til 2010 har skilsmisseraten økt fra 0,7 til 2,1 per 1000 gifte kvinner, og de siste tiår har denne raten vært jevn (Amato, 2000, s. 7). Det er altså ikke noe uvanlig å oppleve skilsmisse, men det er likevel lite som tyder på at de unge er bedre rustet til å takle foreldrenes skilsmisse til tross for at det er såpass vanlig (Reiter et al., 2013, s. 61).

For å rette søkelys på skilsmisse, dedikerte NRK Super i 2015 en hel uke til temaet «skilt» med fokus på barn som opplever at foreldre går fra hverandre. I løpet av uken, publiserte NRK videoer hvor barn selv forteller hvordan det er å være skilsmissebarn i ulike situasjoner. Blant annet kommer det frem temaer som dårlig samvittighet overfor foreldrene og deres opplevelser med å delta i PIS grupper (NRK, 2015). Men skilsmissen trenger ikke bare være negativ. Linn Therese Myhrvold mener selv at hun er et lykkelig skilsmissebarn og peker på verdien av å vokse opp i to gode hjem (Myhrvold, 2015). Tross det, vil fokuset i denne oppgaven være hvordan skolen fanger opp og ivaretar barn med skilte foreldre.

I Alta kommune har det nylig blitt rettet mer oppmerksomhet mot foreldres samlivsbrudd og barns reaksjoner på dette etter økt utagering i skolen. Skolefaglig i kommunen, Tove Kristensen Knudsen, formidler at stadig yngre viser tegn på psykisk strev i skolen, noe kommunen kobler opp mot foreldres samlivsbrudd. Med dette peker hun på viktigheten ved at skolen har et godt system på å fange opp og ivareta skilsmissebarn på best mulig måte (Larsen, 2022). Det kan også være tilfeller hvor barn ikke merker store konsekvenser av foreldrenes skilsmisse, annet enn at foreldrene ikke lenger bor sammen (Moxnes et al, 2001, s.9). Det finnes ingen oppskrift på gode eller dårlige skilsmisser, men prosessen i etterkant bidrar til å påvirke hvordan barn opplever det. De barn som er best rustet i en skilsmisseprosess, er de som har færrest mulig forandringer å forholde seg til (Moxnes et al., 2001, s. 10).

Skilsmisse til barnets beste

Det er altså viktig at skilsmissen tilpasses barna. I Norge er det et stort fokus på å lytte til barn i situasjoner som omhandler dem. Dette synliggjøres gjennom FNs barnekonvensjon (FN, 2022) og ved at Norge har et barneombud som skal sikre barns interesser og rettigheter i lys av aktuell lovgivning og nettopp FNs barnekonvensjon (Barneombudet, u.å.). Skolen er en arena hvor barn tilbringer mye tid i løpet av en uke (Skaalvik, 1998, s. 218). Faktisk har begrepet institusjonalisering av barndom blitt benyttet for å beskrive at barn tilbringer mye tid i institusjonaliserte systemer som skolen (Corsaro, 2017, s. 41). I tillegg har skolen et stort fokus på at elevene kommer med ulik bakgrunn og forutsetning, noe som krever en tett oppfølging av den enkelte for å kunne gi best mulig tjenester til eleven (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 17). Sett i lys av at skilsmisse er økende, har skolen her også et økt behov for å tilpasse utviklingen og ha fokus på god tilrettelegging. Fordi barnets stemme er en etablert holdning, har norske skoler satt inn tiltak som skal ivareta barnet i skilsmissen. Skilsmissegrupper PIS (Plan for implementering av skilsmissegrupper i skolen) er et godt eksempel og skal være til hjelp for barn som er del av skilsmissemiljøer. Skilsmissegruppene går ut på å samle barn med skilte foreldre for å snakke sammen om hvordan de har det (Voksne for barn, u.å.). Skilsmissegrupper kan gi barn muligheten til å dele sine erfaringer med andre barn i samme situasjon og lære å håndtere endringene som skjer i familien deres. Gruppene kan også bidra til å redusere følelsen av isolasjon som kan følge med en skilsmisse ved å møte andre i samme situasjon.

Vi ser at samfunnet legger opp til at barnets stemme er viktig, samtidig som at skolen har et økt fokus på hver enkelt elev og hvordan å tilrettelegge på best mulig vis for den enkelte. Skilsmissegrupper er et godt eksempel på dette og skal bidra til at skilsmissen kan bli så god som mulig for barnet.

Skolehelsetjenesten i møte med barn

Vi har nå sett at norske skoler, på bakgrunn av skilsmisseraten, har satt inn forebyggende tiltak for å ivareta barn. Det er kommunene som står ansvarlig for å tilby skolehelsetjeneste for barn og ungdom i alderen 0-20 år (Regjeringen, 2022). Skolehelsetjenestens arbeid har endret seg fra tidligere å nærmest utelukkende utføre arbeidsoppgaver som knyttes til forebygging av infeksjonssykdommer og somatiske plager, til å også omfavne håndtering av psykiske strev som mobbing, spiseforstyrrelser og familieproblematikk som for eksempel skilsmisse (Helseth, Christophersen & Lund, 2007, s. 15). I forskriften om kommunens helsefremmende og

forebyggende arbeid i helsestasjon, skolehelsetjeneste og helsestasjon for ungdom heter det at skolehelsetjenesten blant annet har ansvar for å kartlegge og avdekke risiko for psykiske og fysiske strev og skjevutvikling, med fokus på å forebygge, avdekke og avverge blant annet omsorgssvikt. I tillegg ligger det et ansvar for å styrke barn og unges autonomi og ferdigheter til å mestre sin hverdag og deres psykiske og fysiske helse (Forskrift om helsestasjons- og skolehelsetjenesten, 2018, § 6). Det vil si at skolen også har et ansvar for å ivareta barn med skilte foreldre med behov for oppfølging. I skolen er det helsesykepleier som er utøveren av de nevnte ansvarsområdene.

1.1.1 Helsesykepleiers rolle

En helsesykepleier er i utgangspunktet en autorisert sykepleier med videreutdanning i helsefremmende og forebyggende arbeid rettet mot barn, unge og deres familier (Andersen et al., 2022, s. 3). I skolen knyttes det forebyggende arbeidet opp mot tidlig oppdagelse av risikofaktorer som omsorgssvikt, spiseforstyrrelser og utvikling av infeksjonssykdommer. Det er i tillegg sentralt at helsesykepleier skal ivareta et mestringsperspektiv i møte med de mennesker hun eller han jobber med. Det vil si at i møte med barn og unge skal fokuset være å styrke den psykiske, fysiske og sosiale helsen (Andersen et al., 2022, s. 4).

Som et tiltak for å ivareta dette mandatet, har blant annet skolen rettet fokus på å fremme god psykisk og fysiske helse ved å innføre folkehelse og livsmestring som et nytt tema i skolens læreplan. Temaet omslutter viktige elementer for å ivareta eget liv og egen helse, som for eksempel seksualitet, personlig økonomi og levevaner. Hensikten er at elevene skal tilegne seg verktøy for å ta gode avgjørelser og håndtere utfordringer i livet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 14). I tillegg viser utdanningsdirektoratet til at skolen har som ansvar å formidle verdien av å lytte til andre, samarbeide og håndtere uenighet på en god måte. Det begrunnes med at samholdet som skapes på skolen, danner grobunn for elevers selvbilde og identitet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 10).

Det blir tydelig at en helsesykepleier har et mandat som rommer mennesker i ulike faser av livet. I skolesammenheng er det viktig å ivareta et helhetlig perspektiv i møte med barna som fokuserer på hvordan å mestre livet. Skolen er ikke bare en institusjon som skal formidle faglig kunnskap. Den skal også ha fokus på helse og spiller derfor en viktig rolle for barn av skilte foreldre.

Skilsmissegrupper

For å ivareta skilsmissebarn i denne sammenheng har skilsmissegrupper blitt etablert som et middel for å ivareta disse målene. Skilsmissegrupper er et tiltak rettet mot barn i skolealder som

opprinnelig ble opprettet som et prosjekt av helsesykepleiere i Bærum kommune i 2004 i forbindelse med at det ble oppdaget at barn hadde strev knyttet til foreldres skilsmisse (Voksne for barn, u.å). Gruppene skal fungere som et forebyggende tiltak som gis på skolen i skoletiden, hvor målet er å skape en felles trygg møteplass der barn som har skilte foreldre kan møtes og dele erfaringer, snakke sammen og få noen verktøy til å stå bedre rustet i sin hverdagssituasjon (Rasmussen et al., 2022, s. 1).

Skilsmissegruppene består av en gruppe på 5-8 deltakere og driftes ofte av to gruppeledere fra skolen, en helsesykepleier og eventuelt en sosiallærer eller en annen ressursperson i skolen. Gruppene går over seks ganger og fokuset er å skape en hyggelig atmosfære. Samtalegruppene er bygd opp slik at det er et tema som tas opp for hvert gruppemøte. Temaene som tas opp lyder som følger: *Presentasjon* hvor målet er å bli kjent med hverandre og hvor gruppens videre drift vil presenteres. *Oppbrudd*, hvor temaet skyldfølelse tas opp, og målet er å hjelpe barna å bli bevisst på egne følelser rundt skilsmissen. *Samværsordningen*, hvor målet handler om aksept av egen livssituasjon, samt bevisstgjøre barna på å være med å påvirke samværsordningen. *Ny kjæreste*, hvor målet er å akseptere at foreldre får nye kjæresten og skape refleksjoner rundt hvordan forholde seg til den nye relasjonen. *Nye søsken*, som fokuserer på aksept i forhold til ny søskensituasjon. Siste gruppemøte er satt av til *evaluering*, hvor gruppa i fellesskap evaluerer hvordan samtalegruppene har fungert. Det er også lagt opp til et oppfølgingsmøte som finner sted noen uker etter at ordinær gruppesamling er avsluttet (Rasmussen et al., 2022, s. 3).

Programmet er lagt opp for elever på barneskolen, ungdomsskolen og videregående skole. Egge og Glavin (2014) har undersøkt ungdommers egne erfaringer av skilsmissegrupper gjennom syv fokusgruppeintervju med totalt 28 ungdommer fra ungdomsskoler i tre ulike norske kommuner. Resultatene deres viser at ungdommenes opplevelse av fellesskap sto sterkt. Videre ble syv underkategorier fremhevet; støtte, identifisering og åpenhet, økt trygghet og selvtillit, økt påvirkningskraft og kontroll over eget liv, økt forståelse for foreldre og steforeldre og evner til å se det positive ved samlivsbruddet (Egge og Glavin, 2014, s. 234).

Det har blitt klart at skolen ikke kun er en arena for undervisning og formidling av fagstoff til elevene, men har også funksjon som en helsefremmende institusjon. Det kommer tydelig fram at skolen er en viktig del av barns hverdagsliv, i tillegg til at skolen har et større spekter av ansvar enn tidligere. Skilsmissegrupper er satt inn som et tiltak for å sikre god ivaretagelse av barn med skilte

foreldre og har til hensikt å gjøre barns situasjon mer håndterlig og samtidig gi anledning til å møte andre i samme situasjon.

Problemstillingens oppbygning

I det foregående har vi sett at det å være skilsmissebarn ikke er uvanlig. Skolen er et sted hvor barn tilbringer mye tid og på bakgrunn av den høye skilsmisseraten, har noen skoler tatt ansvar og satt inn forebyggende tiltak i form av blant annet samtalegrupper for skilsmissebarn. Vi har sett at barn har rett til å bli hørt i saker som omhandler dem. Det har blitt klarere hvordan skolehelsetjenesten og helsesykepleiere jobber forebyggende på flere plan – både ved å fange opp tidlige tegn på ulike psykiske strev og ved oppfølging av somatiske plager. Det har blitt tydelig at helsesykepleiere har en kompleks jobb og skal benytte en helhetlig, helsefremmende forståelse av barn og unge og deres familier. Disse punktene danner grunnlag for problemstillingen i dette arbeidet.

Problemstillingen har blitt justert flere ganger underveis. Tjora peker på verdien med en åpen problemstilling hvor det er mulighet for å utforske interessante temaer underveis (Tjora, 2017, s. 51). Ressurser til rådighet, tilgjengelige informanter og valg av teori har lagt føringer og skapt grobunn for nye perspektiver. Det hele startet med et ønske om å undersøke barn med skilte foreldre og hvordan skolen følger opp disse barna. Når jeg innså at skolen hadde implementert skilsmissegrupper, anså jeg dette som en fruktbar innfallsvinkel for videre arbeid med tematikken. Når det gjelder barna, har valget strategisk falt på barn i barneskolen, og begrunnelsen for dette er at barn som har fylt 12 år, har juridisk sett rett til å bli hørt i saker som omhandler dem (Bufdir, 2021), noe som gjør f.eks. delt bosted til en mer interessant utfordring å utforske. Dermed ble barneskolen en aktuell arena å studere problemstillingen på. På bakgrunn av de forestående temaene, er det formulert følgende todelt problemstilling:

- Hvilke erfaringer har ansatte i skolehelsetjenesten med hvordan skilsmissebarn på barneskolen har det?
- Hvordan opplever de barnas nytte av skilsmissegrupper i skolen?

Ved å være forankret i skolehelsetjenestens praksis, er jeg sikker på å få svar på spørsmålene gjennom skolens blikk. Svarene kan ikke ses på som sannheten om barna, ei heller likestilles med hva barna selv ville svart om deres egen situasjon. Derfor er det viktig å presisere at resultatene er sett fra profesjoner i skolehelsetjenestens ståsted. Likevel kan resultatene komme med viktig informasjon med tanke på at skolen tross alt er en arena hvor barna tilbringer mye tid.

2 Tidligere forskning

I det følgende kapitlet vil jeg ta for meg hva som har vært gjort av forskning på feltet tidligere. Her vil det bli presentert tidligere forskning på erfaringer med skilsmissegrupper i skolen, ulike perspektiver på konsekvenser av skilsmisse og hvilken betydning skolehelsetjenesten og helsesykepleiere har for barn. Disse bidragene vil belyse hva som allerede finnes av kunnskap og vil fungere som et grunnlag for å si noe om hva egen problemstilling kan bidra med i en større sammenheng.

Erfaringer med skilsmissegrupper

Det er allerede gjennomført flere studier som viser erfaringene med bruk av skilsmissegrupper, og det er hensiktsmessig å se på hva som allerede er vist. I det videre vil det bli presentert noen bidrag som belyser dette, både fra et barneperspektiv og fra gruppelederens perspektiv.

En studie gjennomført av Egge og Glavin, peker på betydningen av å tilhøre et fellesskap hvor det å treffe andre i samme situasjon er meningsfylt. I tillegg viser studien at ungdommene hadde utbytte av å høre om hverandres erfaringer og hvordan de andre har løst problemer i hverdagen (Egge & Glavin, 2014, s. 335). Det samme finner vi i Lofthus (2015) sin masteroppgave, her uttalt av ungdommer som selv har deltatt i skilsmissegrupper. Ungdommene er opptatt av temaer som tillit og taushetsplikt og hvordan dette bidrar til å skape et trygt rom hvor man kan føle seg fri til å snakke om hva som helst. En uttalelse fra en av ungdommene peker på at deltakelse i gruppa har ført til en økt forståelse av egen situasjon og har formidlet at gruppa har gitt et nytt bilde (Lofthus, 2015, s. 40-41).

Funnene til Egge & Glavin sammenfaller med resultatene etter tilsvarende samtalegrupper i Larvik kommune. Samtalegruppene foregikk også her på kommunens barne- og ungdomsskoler med helsesykepleiere i spissen. Tilbakemeldingene fra deltakerne viser at tiltaket har fungert godt. Blant annet har barna beskrevet det som godt å høre hvordan andre deltakere håndterer situasjoner og at det er godt å sette ord på følelsene sine (Otterdal, 2017, s. 3). Erfaringen viste i tillegg at blant annet utfordringer med ny stefar eller stemor har vært gjennomgående viktig for barna å ta opp (Otterdal, 2017, s. 2). Egge og Glavin har funnet at støtten som oppstår i gruppa, førte til en økt selvtillit til å ta opp tanker med foreldrene sine på hjemmebane (Egge & Glavin, 2014, s. 227).

Langerud og Sann har publisert en artikkel som tar for seg det kliniske arbeidet med samtalegrupper for barn i alderen 9-12 år ved Familievernkontoret i Vestfold. Gruppene gikk over åtte ganger og erfaringene viser at barna får en forståelse av å ikke være alene, samt. at flere ønsker å fortsette med gruppene (Langerud & Sann, 2008, s. 345). I tillegg har de i gruppene benyttet flere metodiske tilnærminger, som blant annet historiefortelling som har vært et viktig bidrag for å koble på barna i å fortelle om egne erfaringer (Langerudt & Sann, 2008, s. 341). Sidsel Rognerud har studert samme tematikk i sin masteroppgave fra 2014. Der intervjuet hun fire gruppeledere om deres erfaring med barns nytte av skilsmissegrupper i skolen. Hun trekker frem følelse av fellesskap og tilhørighet som viktige punkter i sine funn, og peker på at barns fortellinger om egne tanker og følelser legger til rette for dette (Rognerud, 2014, s. 61). I tillegg opplever gruppelederne i hennes studie at barna gjennom gruppene danner nye vennskap og at de har stort utbytte av råd og erfaringsdeling (Rognerud, 2014, s. 63-64).

De ovennevnte bidragene viser at skilsmissegrupper kan bidra til erfaringsdeling med andre barn i lik situasjon og lære og håndtere de endringene som følger med skilsmissen. Gjennom barn og unges egne uttalelser og gjennom ytringer fra gruppeledere kommer det frem at gruppene har god nytte. Det er noen tydelige elementer i gruppa som blir bekreftet fra flere hold - ved å være del av et trygt rom kan barna dele egne tanker, og samtidig er det nyttig at barna gir og tar imot råd i gruppa. Videre kan støtten i gruppa bidra til økt selvtillit til å tale sin sak overfor foreldre.

Beskyttelses- og risikofaktorer

Når det gjelder barnas opplevelser i en skilsmisse, har en studie sett på hvilke faktorer som ligger til grunn for deres trivsel og mistrivsel når foreldrene skilles og flytter fra hverandre (Ottosen & Schwartz, 2013). Deltakerne i studien er barn og deres foreldre som gjennom 28 intervjuer gir innblikk i hvilke faktorer som ligger til grunn for barnas trivsel og mistrivsel når foreldrene skilles og flytter fra hverandre. Viktige beskyttelsesfaktorer ser ut til å være søsken, samt at foreldrene velger å bosette seg i samme boligområde, slik at barna kan opprettholde kontakten med nettverk uavhengig av hvilken forelder de bor hos (Ottosen & Schwartz, 2013, s. 69). I tillegg løftes foreldrenes gode samarbeidsevne som en beskyttelsesfaktor, da det bidrar til å opprettholde en så normal hverdag som mulig (Ottosen & Schwartz, 2013, s. 75). Foreldres samarbeidsevne peker seg ut som særdeles viktig og går igjen som en rød tråd i aktuell forskning (Ness et al. 2014; Ottosen & Scwartz, 2013; Reiter et al., 2014). Når foreldre sammen greier å skape en forutsigbar hverdag med

rom for tilpasninger, er det av stor betydning for barn som står i foreldrenes skilsmisse (Ness et al., 2014, s. 5-6).

Å opprettholde en viss grad av normalitet ser ut til å være viktig. For eksempel viser Reiter et al. at helseplager øker hos de barn som kun har kontakt med en forelder sammenlignet med de barn som har kontakt med begge foreldrene etter skilsmissen (Reiter et al., 2014, s. 63-64). Risikofaktorer dreier seg om at foreldrenes konfliktnivå er uheldig for barna, og spesielt i de tilfellene hvor foreldrene inntar roller som rivaler og ikke greier å skjerme barna fra egen konflikt (Ottosen & Schwartz, 2013, s. 66). Her kan det trekkes en parallell til Reiter et al., som også hevder at det er uheldig når barna står i en spagat mellom foreldrene (Reiter et al., 2014, s. 60)

Skolehelsetjenestens betydning for elevene

Videre vil det bli belyst hvilken betydning skolehelsetjenesten har for elever.

I 2017 ble det gjennomført en Ungdataundersøkelse med fokus på ungdoms forhold til skole, venner og foreldre sett i sammenheng med risiko for marginalisering (Andersen & Dæhlen, 2017, s. 13). Deltakerne i studien var elever fra ungdomsskolen og videregående skole, og aktuelle spørsmål fra undersøkelsen var temaer som konflikt, tillit og sosial støtte i foreldrerelasjonen (Andersen & Dæhlen, s. 20-21). Funnene viser at 51% av ungdommene hadde benyttet skolehelsetjenesten det siste året på bakgrunn av svake relasjoner til sine foreldre og dårlig forhold til skolen (Andersen & Dæhlen, 2017, s. 59).

Spørreundersøkelsen «Ung i Oslo» fra 2015 har likhetstrekk med resultatene fra Ungdataundersøkelsen til Andersen og Dæhlen. Her ble 12449 ungdomsskoleelevers bruk av skolehelsetjenesten vurdert opp mot deres egen vurdering av egen helse, både fysisk og psykisk, samt sosialt sett. Resultatene viste at 45% av ungdommene har benyttet skolehelsetjenesten minst en gang siste året (Gammelsrud et al., 2017, s. 62). Spesielt har kringling mellom foreldre vist å ha sammenheng med ungdommenes bruk av skolehelsetjenesten (Gammelsrud et al., 2017, s. 64).

Brekke har skrevet en masteroppgave der målet var å få innsikt i helsesykepleieres erfaringer i samtaler med ungdommer i en utfordrende livssituasjon. (Brekke, 2017, s. 28). I intervjuene fremkommer blant annet ungdommenes behov for å bli sett og hørt av noen som er der når de trenger det (Brekke, 2017, s. 40). En helsesykepleier fra undersøkelsen forteller at hun i løpet av

samtalen kan få en følelse av at noe er ugreit på hjemmebane, men at eleven har vanskelig for å åpne seg helt uten videre. Det er da ypperlig å henvise til andre i lignende situasjon, slik at det skapes et rom for å slappe av og innse at man ikke er alene om å ha det tøft (Brekke, 2017, s. 44). Denne erfaringen henger i tråd med opplevelsen av hvordan skilsmissegrupper har fungert, hvor fellesskap løftes opp som en viktig erfaring med gruppene (Egge & Glavin, 2014; Otterdal, 2017; Lofthus, 2015).

Taushetsplikt er elementært for å få en god relasjon til ungdommene, og helsesykepleierne i studien til Brekke mener det har stor verdi for å skape tillit til å snakke om vanskelige ting. Det er nødvendig å påpeke overfor ungdommene at taushetsplikten også gjelder overfor foreldre og lærere dersom det dukker opp historier som berører noen av disse (Brekke, 2017, s. 50). Dette styrker Lofthus sin masteroppgave der ungdommene uttrykt at helsesykepleier fungerer som et talerør på ungdommenes vegne og kan på denne måten gi innsikt og forståelse av hvordan det er å være barn i skilsmissemiljøer (Lofthus, 2015, s. 44-45).

Samlet sett kan en si at det finnes likhetstrekk mellom flere av bidragene som nå har blitt presentert. Skilsmissegrupper ser ut til å ha god effekt og flere hold bekrefter dette synspunktet. Foreldrenes evne til å være støttende overfor barna, til tross for eget strev i skilsmissen, ser ut til å være elementær beskyttelsesfaktor i skilsmissen. I tillegg har søsken en god effekt. Dette støttes av Schifloe, som peker på støtte som en avgjørende faktor for å håndtere utfordrende situasjoner (Schifloe, 2012, s. 252). Skolehelsetjenesten ser ut til å ha en sentral rolle, og det har blitt pekt på at barn oppsøker skolehelsetjenesten blant annet på bakgrunn av familieutfordringer som at foreldre krangler.

3 Teoretisk rammeverk

I dette kapitlet presenteres utvalgt teori som skal danne grunnlaget for senere drøfting. Mine argumenter for valg av teori bunner i at de, etter min forståelse, bidrar til å belyse noe av strevet barn med skilte foreldre står i, og ikke minst hvor vesentlig det er å ha tilgjengelige ressurspersoner rundt seg som støtte når en står i en krevende situasjon. I denne sammenheng er det to teorier som er bærebjelkene for videre drøfting; Antonovskys salutogenese og Goffmans rollespillteori. Salutogenese er en teori som innebærer flere spennende og viktige områder, men for mitt formål har jeg snevret inn til noen hovedpunkter som kan belyse hvordan barna har det. I tillegg vil Goffman og hans rollespillteori bli presentert. Denne skal bidra til å vise hva som rører seg i gruppene og hvilken effekt gruppene har på barna som deltar for deretter å vise hvordan skilsmissegruppene kan bidra til å øke barns motstandskraft.

Salutogenese og opplevelse av sammenheng

Sosiologen Aaron Antonovsky er regnet som salutogenesens far, en retning som tar for seg opplevelse av sammenheng (heretter kalt OAS) og hvordan iboende evner bidrar til å ha et så håndterbart, begripelig og meningsfullt liv som mulig (Lindström & Eriksson, 2015, s. 28). Bakgrunnen for denne retningen baserer seg på en forflytning fra en patogen tilnærming, som har fokus på mennesker som enten friske eller syke, til en salutogen tilnærming som heller belyser hva som skaper mestring og god helse til tross for utfordringer (Antonovsky, 2012, s. 36). Målet med en salutogen tilnærming er å få innblikk i hvor godt rustet en person er til å takle helseutfordringer ved å fokusere på faktorer som fremmer deres helse (Langeland, 2017, s. 41-42).

Barn som står i foreldres skilsmisse kan oppleve at hverdagen endrer seg i form av å bo i to hjem, generell endring i familiestruktur samtidig som de må håndtere følelsesmessige reaksjoner som tristhet, sinne og frustrasjon. Dermed kan Antonovskys teori om OAS kan være relevant for å studere barn som er del av en skilsmissecfamilie. Livet byr på opp- og nedturer, og det som potensielt kan endre plasseringen på kontinuumet, er det Antonovsky kaller for stressfaktorer (Lindström & Eriksson, 2015, s. 18) Sett gjennom salutogene briller, er ikke stressfaktorer nødvendigvis noe negativt. Dersom stressfaktoren ikke er for overveldende, og den er håndterbar, kan den skape grobunn for mulighet til å snu om til et fokus på mestring *til tross for* en stressfaktor (Lindström & Eriksson, 2015, s. 18). På denne måten, blir det litt tydeligere hvordan graden av OAS danner grunnlaget for hvordan livets utfordringer møtes.

Helse er ifølge Antonovsky ingen konstant ting, men noe som stadig beveger seg på en horisontal linje på et kontinuum mellom helse og uhelse, frisk og syk. Plasseringen på kontinuumet bestemmes av graden av OAS i sammensetning med stimuli fra omgivelsene. Denne plasseringen endrer seg stadig og er en del av en dynamisk prosess. Kontinuumet presenterer på denne måten de ulike grader av helse, og bidrar til å bevisstgjøre hvilke faktorer som spiller inn for å skape og opprettholde høy eller lav grad av helse (Antonovsky, 2012, s. 28).

Antonovsky peker på hvor betydningsfull graden av OAS er når han beskriver de ulike konsekvensene av å bli utsatt for stress. Slik jeg tolker hans beskrivelser, handler utfordrende stimuli ikke så mye om kravet i seg selv, men heller måten kravet blir møtt på. På den ene siden, kan utfallet bli at en i ytterste konsekvens blir nedbrutt fordi en ikke greier å ta i bruk salutogene verktøy eller fordi en ikke besitter for eksempel høy nok grad av håndterbarhet. På den andre siden, kan resultater ved suksessfull bruk av komponentene bidra til en økt mestring og selvtillit, som følgelig skaper en forflytning mot helse-enden av kontinuumet (Lindström & Eriksson, 2015, s. 19).

3.1.1 Komponentene begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet

De tre komponentene i OAS, må ses som utfyllende fordi de fungerer i interaksjon med hverandre (Antonovsky, 2012, s. 42). Det er likevel hensiktsmessig å granske komponentene hver for seg for å se deres funksjoner. For ordens skyld, er det her hensiktsmessig å nevne at jeg har valgt å stille meg bak Antonovskys begrep *stimuli* for å beskrive forbigående små og store utfordringer eller problemer som man forholder seg til i livet og i hverdagen.

Begripelighet minner oss om motsetningen mellom kaos og orden, og knyttes opp mot evnen til å oppleve en stimuli som forståelsesfull med klare og tydelige rammer fremfor å kjenne på at man befinner seg i en kaotisk og uoversiktlig situasjon. Slik jeg tolker Antonovsky, har personer som skårer høyt på denne komponenten en forventning om å kunne stå stødig i de utfordringene som kommer og mener at de fleste problemer har en løsning og har på denne måten tillit til at gode ting vil skje. Med andre ord, har en person med høy grad av begripelighet en iboende holdning om at det meste vil gå i orden (Antonovsky, 2012, s. 40). Jeg tolker høy grad av begripelighet som parallelt med å kunne besvare hvorfor noe skjer og hva som skal til for å løse en utfordring. For å dra paralleller til egen problemstilling, kan det knyttes opp til at skilsmissebarnet har en forståelse av hvorfor foreldrene skiller lag for deretter å tilpasse seg endringene og føle seg mindre forvirret og engstelig.

Håndterbarhet belyser hvilke ressurser og/eller evner personen har til rådighet for å ta imot og forholde seg til en stimuli på best mulig måte. Antonovsky peker på at høy grad av håndterbarhet ikke bare måles ut fra egne ressurser, men kan også benyttes dersom man har tillitsfulle personer i nettverket sitt som besitter ressurser til rådighet. Det kan for eksempel være et familiemedlem som er lege og kan bistå med medisinske kunnskaper, eller at man har behov for en prest sine religiøse tilnærminger for å stå best mulig i en sorgprosess. Tilgangen på disse ressurspersonene er avgjørende, hvis ikke er deres ressurser bortkastet (Antonovsky, 2012, s. 40). På den andre siden, peker Antonovsky på konsekvensene av å ikke oppleve å kunne håndtere en situasjon. Han formidler at motsatsen til høy grad av håndterbarhet kan føre til en følelse av håpløshet, maktesløshet og urettferdighet (Antonovsky, 2012, s. 40). På denne måten er håndterbarhet, slik jeg tolker det, en viktig komponent som belyser hvor elementært det er å inneha tilstrekkelige verktøy til å løse oppgaver eller stå i en situasjon til tross for at det kjennes utfordrende. Høy grad av håndterbarhet for et skilsmissebarn kan handle om ressurser til å takle utfordrende og stressende situasjoner, som for eksempel via støtte fra voksne, og dermed lettere håndtere skilsmissen og dens belastninger.

Den siste komponenten i OAS kalles *meningsfullhet* og bygger på motivasjon og drivkraft. For å kunne mestre en stimuli bør det først og fremst ligge til grunne en holdning om at det er verdt å bruke tid og krefter på utfordringen. Videre viser Antonovsky til at meningskomponenten i OAS i tillegg er knyttet opp mot et ønske om å ta utfordringer. Det er viktig å påpeke at en person med høy skår på denne komponenten ikke gleder seg over utfordringer. Det dreier seg derimot om å forsøke å finne en mening i situasjonen og komme seg gjennom den på best mulig vis (Antonovsky, 2012, s. 41). Med høy grad av meningsfullhet, står man bedre rustet til å omfavne og benytte ressurser som igjen bidrar til å styrke både begripelighetskomponenten og håndterbarhetskomponenten (Lindström & Eriksson, 2015, s. 29). Et skilsmissebarn med høy grad av meningsfullhet klarer å finne positive aspekter og kan på den måten ha en mer positiv holdning til situasjonen. Det kan for eksempel dreie seg om å få mer tid med en forelder eller bli introdusert for nye betydningsfulle voksne i familien.

Alle de tre komponentene er viktige, likevel er det meningskomponenten som er den mest betydningsfulle. Effekten det har å kunne se meningen i potensielt krevende situasjoner er stor og fungerer som en egen drivkraft. Opplever man ikke en situasjon som meningsfull, minsker også interessen for å lære og håndtere og dermed også mindre motivert til å klare å stå i utfordringer. Det er viktig å understreke at Antonovskys teori ikke er noe fasit på hvordan barn kan

få det bra, men hensikten er derimot å gi noen retningslinjer som skal hjelpe barn med å utvikle en positiv holdning til situasjonen og bygge ressurser for å takle utfordringene som oppstår i en skilsmissecfamilie.

3.1.2 Ulike former for stress

Antonovskys syn på stress er å se livet som turbulent og jevnt over fylt med stressende faktorer, snarere enn som stabilt med stressfaktorer som dukker opp fra tid til annen (Vinje et al., 2022, s. 31). For å håndtere stress trengs motstandsressurser. Antonovsky har pekt ut spesielt fire motstandsressurser som er selve bærebjelkene for å opprettholde eller skape en sterk OAS, og disse er meningsfylte aktiviteter, eksistensielle tanker og spørsmål, kontakt med indre følelser og sosiale relasjoner (Lindström & Eriksson, 2015, s. 30). Stress defineres av Antonovsky som «*Når organismen utsettes for belastninger som det ikke finnes noen umiddelbart tilgjengelig eller automatisk adaptiv respons på*» (Antonovsky, 2012, s. 32). Videre skiller han mellom tre typer stress; kroniske stressfaktorer, vesentlige, stressende livsbegivenheter og daglige irritasjonsmomenter (Antonovsky, 2012, s. 50). Jeg har for dette formålet, interessert meg spesielt for kroniske stressfaktorer og vesentlige, stressende livsbegivenheter da de, slik jeg ser det, bidrar til å belyse deler av hvordan det er å være barn i en skilsmissecfamilie.

Kroniske stressfaktorer er kjennetegnet ved at de er vedvarende og kan for eksempel dreie seg om negativ opplevelse av gruppetilhørighet og hvilken sosial rolle en har i denne. (Antonovsky, 2012, s. 51). For eksempel å være skilsmissecbarn i en skilsmissecfamilie. Et barn som har skilte foreldre vil med høy sannsynlighet være et såkalt skilsmissecbarn resten av livet, noe som gjør at skilsmissecen vil være til stede og ha en virkning på personen i lang tid. Antonovsky er opptatt av å forstå de vedvarende belastningene av slike stressfaktorer, da disse også er kilden til mange av de store livsbegivenhetene, så vel som daglige problemer (Vinje et al., 2022, s. 32). Her kan det tenkes at den kroniske stressfaktoren er å være skilsmissecbarn. Vedvarende belastninger som følge av dette er for eksempel at barnet har to hjem. Daglige problemer som utløses av dette igjen er å pakke bag fordi man flytter mellom foreldrene eller at man må gi beskjeder fra den ene forelderen til den andre.

Stressende livsbegivenheter dreier seg om, i motsetning til kroniske stressfaktorer, konkrete hendelser som for eksempel dødsfall, oppsigelse eller nettopp skilsmissec. Videre påpeker

Antonovsky at til tross for at begivenhetene kommer som forventet, skapes likevel en stressreaksjon. En kan jo forestille seg at selv om en skilsmisse har ligget i kortene fordi foreldrene ofte krangler, vil det fortsatt gi bivirkninger og reaksjoner til tross for at en har vært innstilt på at det vil skje i nærmeste framtid. Slik jeg ser det, er skilsmisse ikke bare en kronisk stressfaktor, men også en stressende og vedvarende livsbegivenhet fordi det er en konkret hendelse. Når en opplever slike livsbegivenheter, er det graden av OAS og bruk av motstandsressurser som legger føringer for om resultater blir en form for sammenbrudd, en nøytral reaksjon eller blir helsebringende fordi en greier å reise seg. Det er nettopp konsekvensene av begivenheten som er viktig og hvordan den påvirker livet ellers (Antonovsky, 2012, s. 51).

Eksposering for stressfaktorer er ikke ensbetydende med stress og sykdom. Dersom stressfaktoren fører til en spenning som løses, resulterer det ikke i stress som er den helseskadelige tilstanden en ønsker å unngå (Vinje et al., 2022, s. 32). Det er også viktig å påpeke at to personer ikke nødvendigvis håndterer samme stressfaktor på like måte. Dersom det ene barnet har flere ressurser til rådighet og den andre personen har lite eller ingen ressurser, vil opplevelsen og håndteringen av skilsmissen være ulik (Vinje et al., 2022, s. 32).

Antonovsky er opptatt av hvordan stressfaktorene skaper livsopplevelser som skaper en forflytning til den ene eller den andre siden av helsekontinuumet, avhengig av hvordan stressfaktoren blir årsaksfortolket og håndtert. Dersom opplevelsen skaper sterk OAS, er det ifølge Antonovsky et tegn på at opplevelsen er en motstandsressurs. Mens dersom opplevelsen skaper svak OAS, tyder det på et generelt motstandsunderskudd (Antonovsky, 2012, s. 51). På denne måten viser Antonovsky at stress potensielt sett kan være helsefremmende dersom en innehar og benytter adekvat verktøy for å stå i situasjonen. En passende krevende utfordring som skaper erfaringer, gir økende grad av optimisme og mestringsfølelse, fører til bedre psykisk helse. Slike erfaringer bidrar til å styrke en persons OAS og skaper forflytning mot helse-enden av kontinuumet. Det viser at det er et samspill mellom motstandsressurser og OAS og at de må ses i sammenheng med hverandre (Antonovsky, 2012, s. 43).

Goffmans rollespill til daglig

Ifølge Goffman består samfunnet av en rekke sosiale samhandlinger som oppstår hver gang det er interaksjon mellom mennesker. Til tross for at samhandlingene innebærer bruk av regler,

prosedyrer og strategier for å skape en meningsfull interaksjon, utvikler de seg til å bli noe hverdagslig og umerkbart som man går inn og ut av gjennom dagen. Goffman kaller disse menneskelige treffene for «encounters» (Aakvaag, 2008, s. 72). Samhandlingen består av fasene åpning, gjennomføring og lukking. Det er viktig å være oppmerksom på signaler på at noen ønsker å åpne for en dialog, for eksempel gjennom blikkontakt. Dette viser at samarbeid er viktig i gjennomføring av god samhandling. Etter gjennomføringen er det lukking som står for tur. Goffman peker på at denne delen er potensielt sårbar fordi den andre parten kan føle seg krenket (Aakvaag, 2008, s. 72-73).

Å definere en situasjon er ifølge Goffman å bli enig om hvilken ramme som er gjeldende i samhandlingen. Dette forutsetter at deltakerne er enig om hvorfor de møtes, hva samtalen innebærer og følgelig hvilken rolle som hører til hvem. Uten en felles ramme, får møtet et kaotisk preg over seg, og er uoversiktlig og lite hensiktsmessig (Aakvaag, 2008, s. 73).

3.1.3 Skillet mellom frontstage og backstage

Det Goffman er kjent for, er sin bruk av teatermetaforer for å forklare sosiale situasjoner i samfunnet. På denne måten er alle skuespillere som spiller en rolle på en scene med hensikt å oppnå et spesifikt inntrykk til publikum som er vitne til opptreden. En opptreden er ifølge Goffman «*all den virksomhet eller bestemt deltaker utfolder ved en bestemt anledning og som på en eller annen måte får innvirkning på de andre deltakerne*» (Goffman, 1992, s. 22). Goffman bruker begrepet fasadeområde for å beskrive stedet hvor en opptreden fremføres (Goffman, 1992, s. 92). Videre skiller han mellom fasadeområdet hvor opptreden skjer, og området bak kulissene. Han peker på at det er bak kulissene at det er rom for å senke skuldrene fordi det her ikke er behov for å opprettholde en fasade (Goffman, 1992, s. 96-97). Denne inndelingen er også kalt frontstage og backstage (Aakvaag, 2008, s. 75).

For å illustrere hvordan frontstage og backstage fungerer, benytter Goffman eksempel fra hotellbransjen. Han henviser til restauranten på hotellet hvor de ansattes roller blir visket ut når servitørene spiser lunsj sammen med kokkene på kjøkkenet, mens rollene blir opprettholdt når de er ute i restauranten rundt gjestene. I dette tilfellet fungerer døren mellom kjøkkenet og restauranten som selve skillet på bruk av rollene (Goffman, 1992, s. 101). Det blir tydelig at frontstage utgjør scenen der opptreden for servitørene skjer og at det er her det jobbes for å ivareta et profesjonelt inntrykk. I en skolesammenheng kan en forestille seg at klasserommet for elevene er frontstage hvor det foreligger et ønske om å gjøre et godt inntrykk overfor læreren eller venner. Det er her de

nye klærne eller den nye sekken skal vises frem og det er her rollen som elev benyttes. Det er også her en kan forvente tilbakemelding på sin opptreden, klær og andre uttrykk og eventuelt justere ettersom tilbakemeldingene tilsier dette. I dette tilfellet vil hjemmet være backstage hvor forberedelsene skjer – sekken pakkes, klærne skal på og en gjør seg klar for en dag som elev. Vi er ikke de rollene vi spiller, men har en aktiv rolle i å benytte oss av den til å skape det inntrykk vi er opptatt av (Aakvaag, 2008, s. 76).

Betydningen av fellesskap

Lindström og Eriksson understreker hvor viktig opplevelsen av å høre til i et fellesskap er for å danne grobunn for en sterk mental fungering (Lindström & Eriksson, 2017, s. 79). Langeland peker på det samme når hun viser til at nære bånd til andre og en opplevelse av tilhørighet til et fellesskap kan bidra til å løse spenninger (Langeland, 2017, s. 43). Svare kaller det *sosiale dialoger* når man søker en felles forståelse eller har behov for å kjenne på samhold og tilhørighet (Svare, 2006, s. 20). Det er i samtale med andre at mening skapes, og i mange tilfeller er det ikke engang behov for svar, det holder å bli lyttet til. Det er når man selv taler og formulerer sine tanker, at de blir til ord, og på den måten virker tankene klarere. Denne prosessen kaller Svare for *refleksivt gjennombrudd* (Svare, 2008, s. 32), og han peker på at dette er en uvurderlig måte å skaffe seg innsikt på. Filosofen Francis Bacon har skrevet:

Det er som om man gjennom talen kaster tankene sine ut foran seg, slik at man bedre ser dem, slik mønsteret på et teppe først blir synlig når man ruller det ut på gulvet. Derfor er en times samtale med en god venn bedre enn en hel dag med grubling. (Svare, 2008, s. 33)

Svare mener at når noen lytter, blir man mer bevisst på ordene sine, og tenker grundigere gjennom hvordan man formulerer tankene sine. Videre peker han på at dialogen sannsynligvis åpner for at en blir utfordret på sine resonnementer og blir bedt om å begrunne argumentene sine eller utdype hva som menes. I tillegg hevder Svare at andres innspill er verdifulle fordi de skaper flere assosiasjoner, og når erfaringer møtes på denne måten, skapes ny innsikt (Svare, 2008, s. 33).

4 Kvalitativ metode

I dette kapitlet vil det bli presentert begrunnelser og refleksjoner omkring hvilke metodiske valg som er foretatt. I tillegg blir det beskrevet hvordan prosessen har sett ut og hvilken rolle jeg som forsker har hatt gjennom prosessen. Først og fremst er det hensiktsmessig å presentere at dette prosjektet har et kvalitativt design. Kjennetegnet ved kvalitativt orientert forskning er at den søker å gå i dybden i undersøkelsen samtidig som at forskeren selv er i direkte kontakt med feltet som skal undersøkes. På denne måten er det et innenfra blikk som danner grunnlaget for tolkningen (Dalland, 2020, s. 55). Kvalitativt forskningsintervju var dermed et passende valg basert på ønsket om å få tak i skolehelsetjenestens erfaringer og samtidig skape rom for historier.

Utvalg av informanter

Til å begynne med, var tanken å intervjuere lærere om deres erfaringer og opplevelser omkring skilsmissebarn i barneskolen. Deretter ønsket jeg å se både på lærere og helsesykepleieres erfaringer. Jeg sendte forslag om dette inn til NSD og har derfor et meldeskjema (se vedlegg 2) med tittel som minner om denne delen av prosessen. Jeg fikk etter hvert beskjed av en rektor om at ansatte i skolehelsetjenesten var mer tilgjengelig enn lærere. Dermed har jeg endt opp med tre helsesykepleiere og en sosiallærer som informanter. Tre av informantene jobbet på barneskole på intervjutidspunktet, mens en har jobbet på barneskole tidligere. Deltakerne er spredt i tre mellomstore kommuner på Østlandet. Fellesnevneren er at de har erfaring med PIS grupper, enten på intervjutidspunktet eller som en del av tidligere erfaringer.

Valg av informanter avhenger av hva som skal undersøkes (Dalland, 2020, s. 79). I denne sammenhengen har målet vært å få kunnskap om skolehelsetjenestens erfaring med skilsmissegrupper. I tråd med skolehelsetjenestens lave terskel for elever å oppsøke hjelp, skapes en tilgjengelig møteplass mellom helsesykepleiere og elever. Etter at PIS grupper ble iverksatt i skolene, har fokuset på barn med skilte foreldre økt. Tanken er at ansatte i skolehelsetjenesten sitter på kunnskap og erfaringer om elevers opplevelse av skilsmissegrupper, og dermed er det naturlig å tenke at helsesykepleiere og sosiallærere kan være nyttige for å besvare problemstillingen. Denne måten å velge informanter på, bygger på et strategisk utvalg fordi de er valgt på bakgrunn av deres potensielle kunnskap og erfaring om temaet (Dalland, 2020, s. 79). På bakgrunn av at problemstillingen i denne oppgaven knyttes opp mot barn med skilte foreldre og deres bruk av skilsmissegrupper i skolen, har følgende inklusjonskriterier vært gjeldende for utvalget: 1) har jobbet med PIS grupper tidligere eller på nåværende tidspunkt, 2) har erfaring med å jobbe på barneskole.

Tilgang til feltet - hvordan jeg etablerte kontakt

Å få tak i informanter til prosjektet, har vært en større utfordring enn jeg trodde det skulle bli. Tjora sier at måte det etablerer kontakt med feltet på, har mye å si for innstillingen en blir møtt med (Tjora, 2017, s. 81). Til å begynne med, ble jeg anbefalt av veilederen min å foreta et prøveintervju. Hun kjente til en kandidat som kunne være aktuell. Ved å få tilgang til informanter gjennom personer har snøballmetoden vært gjeldende (Johannesen et al., 2016, s. 123). Jeg ringte og presenterte meg og mitt prosjekt og spurte om hun ville bistå som informant i et prøveintervju. Jeg fortalte at jeg ønsket å øve meg som intervjuer og samtidig teste ut intervjuguiden jeg hadde laget. Dalland viser til dette som en unik mulighet ved kvalitative intervjuer, nemlig å justere intervjuguiden etter hvert som det dukker opp nye temaer eller innfallsvinkler som er interessante (Dalland, 2020, s. 84). Til informanten i prøveintervjuet, understreket jeg at dersom det skulle komme frem nyttig informasjon, ville jeg benytte uttalelsene som data. På grunn av avstand og praktiske årsaker, gjennomførte vi intervjuet via Teams. Tjora har skrevet om intervju per telefon og trekker frem ulemper som mangel på synlig kroppsspråk som del av en fullverdig samtale (Tjora, 2017, s. 169). Selv om dette intervjuet var ikke per telefon, men via Teams kan jeg kjenne igjen noe av det Tjora beskriver – det hadde antakelig løftet kvaliteten på samtalen å kunne være til stede sammen med informanten. Likevel var det nyttig å starte med et prøveintervju som ble starten på rekrutteringsperioden for min del.

I det videre rekrutteringsarbeidet tok jeg kontakt med helsesykepleiere på flere skoler i en kommune. Jeg sendte e-poster og puringer per SMS der jeg ikke fikk svar. I e-posten presenterte jeg meg selv, hvilken skole jeg kommer fra og hva prosjektet mitt går ut på. Videre skrev jeg at jeg ønsket å komme i kontakt med ansatte i skolehelsetjenesten som har erfaring med skilsmissegrupper, og at dersom det var aktuelt og av interesse, ville jeg sende informasjonsskriv og mer informasjon rundt prosjektet (se vedlegg 3). Jeg fikk lite respons, og bestemte meg for å ringe til en rektor. Rektoren anbefalte meg å sende e-post til sine ansatte i skolehelsetjenesten, men kunne ikke garantere at de hadde tid. Jeg tok kontakt med sosiallærer på denne skolen, som ble den første i rekken utenom informanten til prøveintervjuet. Jeg bestemte meg for å legge meg bredere, og utvidet til flere kommuner. Alt i alt tok jeg kontakt med 16 helsesykepleiere og/eller sosiallærere og satt igjen med fire informanter, inkludert informanten fra prøveintervjuet.

Intervjuform

På forhånd hadde jeg laget en intervjuguide som jeg hadde med meg i alle intervjuene. En intervjuguide kan ha flere ulike former, men hensikten vil uansett være å strukturere intervjuet og stille best mulig forberedt (Tjora, 2017, s. 153). I denne sammenhengen ønsket jeg å åpne for at informantene kunne komme med ulike historier og perspektiver. Jeg kunne ikke være sikker på hva informantene tenkte var aktuelle temaer, og hvor komfortable de var med å dele. Derfor var det hensiktsmessig å planlegge for en samtale hvor informantene kunne komme med spontane uttalelser. Med et slikt formål, passer det godt med semistrukturert intervjuform. Denne intervjuformen er preget av at intervjuguiden fungerer som et utgangspunkt gjennom samtalen, men med rom for at temaer, spørsmål og historier kan ta plass når det er naturlig (Johannesen et al., 2016, s. 148).

I utarbeidelsen av intervjuguiden startet jeg med å skissere spørsmål ut ifra noen temaer jeg var nysgjerrig på. Temaene jeg hadde i tankene handlet om hva barn strever med, hvordan gruppene foregår, hvilke erfaringer informantene har med hvordan gruppene virker på barna, hvilken kompetanse helsesykepleier benytter i møte med barna, hvilke tiltak og prosedyrer som blir tatt i bruk og om det er noe samarbeid med andre fagpersoner. Tanken var at disse temaene til sammen skulle gi et innblikk i helsesykepleiers måte å jobbe med skilsmissegrupper på, og samtidig kunne åpne for fortellinger om hvordan barna har det. På bakgrunn av disse temaene, skisserte jeg noen spørsmål som kunne gi svar. Fordelen med å dele opp intervjuguiden i temaer, er å bedre kunne lose informanten gjennom intervjuet ved å ha tydelige overganger når nytt tema skal introduseres (Tjora, 2017, s. 157).

Den endelige intervjuguiden (se vedlegg 1) ble lagt opp med å innledende med bakgrunnsspørsmål om yrke, arbeidssted og erfaring med PIS. Hoveddelen av intervjuguiden dreide seg om gjennomføring av gruppene, beskrivelser av barn med skilte foreldre og samarbeidet med andre fagpersoner. Jeg satte av et eget punkt i avslutningen av intervjuguiden hvor informantene fikk mulighet til å føye til noe.

Innsamling av data

4.1.1 Gjennomføring

I et intervju, er det intervjueren som er verktøyet for å tolke og forstå det som blir sagt (Dalland, 2020, s. 84). Målet er å skape en behagelig atmosfære som gir rom for en god samtale innenfor rammen for intervjuet (Tjora, 2017, s. 118-119). Når jeg møtte hver enkelt informant, startet jeg med å introdusere meg selv og hvor jeg kommer fra. Jeg var ærlig på at intervjusettingen er ny for meg, men at jeg har til hensikt å skape en god samtale om temaer vi begge er opptatt av. Dalland sier at nettopp å være åpen og ærlig om at man er uerfaren kan bidra til et bedre samarbeid mellom intervjuer og informant (Dalland, 2020, s. 66). I det neste forklarte jeg at jeg kom til å benytte meg av intervjuguiden, men oppmuntret samtidig til digresjoner underveis dersom det dukket opp historier eller andre temaer som informanten synes var viktig. Alle intervjuene ble utført ansikt til ansikt på informantens arbeidsplass, mens det ene intervjuet foregikk som nevnt via Teams.

Dalland viser til at det kan være lurt å gi plass i intervjuguiden til å notere for eksempel informantenes kroppsspråk underveis til de ulike spørsmålene for å senere kunne huske bedre (Dalland, 2020, s. 92). Jeg hadde på forhånd ikke noen plan på hvordan jeg skulle notere slike observasjoner, men jeg hadde alltid en blank side av notatboken min med meg og en penn til å notere. Det ble lite notering, noe jeg har inntrykk av at kommer av mye tilstedeværelse. Det jeg likevel har notert, har vært stikkord i etterkant av intervjuet som jeg har bemerket meg som spesielt interessante. Disse stikkordene seg å bli relevante når jeg senere skulle starte analysearbeidet. Ellers var jeg opptatt av å forsøke å få med meg når det var pauser i svarene deres, når jeg opplevde en betenksomhet i svarene og når de var glødende entusiastiske. I ettertid, ser jeg at jeg med fordel kunne notert dette for å enda bedre sette analysen i sammenheng.

Avslutningsvis, var jeg nøye med å gi anledning til å legge til noe dersom det var noe jeg hadde glemt eller om det var noe annet informanten synes vi burde snakket om. Dalland peker på at dette kan være en måte å vise informanten respekt på og samtidig påpeke at det er informanten som sitter på kunnskapen i samtalen (Dalland, 2020, s. 89). Intervjuguiden ble benyttet mer og mer som et hjelpemiddel desto flere intervjuer jeg hadde gjennomført. Jeg erfarte at den ble som et bakteppe for samtalen, noe som ga bedre muligheter for meg til å være til stede gjennom å for eksempel opprettholde mer øyekontakt.

4.1.2 Refleksjoner etter intervju

I to av intervjuene jeg gjennomførte, fikk jeg sitte i selve rommet hvor skilsmissegruppene ble holdt. Det å være til stede på rommet hvor gruppene blir gjennomført, ga grobunn for gode assosiasjoner. Det gledet meg å kunne se levende for meg hvordan gruppene ble holdt og hvor barna pleide å sitte. Jeg kunne se og kikke nærmere på plakater, tegninger og brosjyrer som informantene stadig vekk henviste til. Jeg fikk også sitte rundt samme bordet som gruppedeltakerne, noe som gjorde det enklere å sette seg inn i det informantene fortalte av hvordan gruppene foregikk. Når jeg fikk anledning til å være så tett på og se for meg hvordan det er å være del av gruppa, ble jeg glad og stolt. Det var rørende å se hvor forseggjort det hele var og samtidig få se hvordan rommet var dekorert med plakater og tegninger som barna hadde laget. Jeg ble imponert over planleggingen og gjennomføringen, og særlig skilsmissebarnet i meg ble rørt og beveget over det jeg fikk være med på. Jeg hadde rike samtaler med informantene, så disse ble mitt fokus, men observasjonene fra grupperommet bidro til bedre forståelse av dataene.

Når det gjelder selve intervjusettingen og intervjuguiden, var dette nytt for meg. Erfaringen fra prøveintervjuet ga meg gode tips og råd angående formulering av spørsmål og tips til oppfølgingsspørsmål som jeg på forhånd ikke hadde tenkt på. I tillegg var intervjuet interessant og vi var innom flere relevante temaer, noe som førte til at det ble stående som et viktig bidrag i prosjektet. Et godt intervju er preget av god forberedelse (Dalland, 2020, s. 81), og prøveintervjuet jeg gjennomførte, førte til at jeg kjente meg bedre forberedt i form av økt selvtillit, gode innspill samtidig som jeg fikk testet å ta opp lyd.

Når jeg gjennomførte intervju ansikt til ansikt fremfor via Teams, opplevde jeg det som enklere å holde «den gode samtalen» i gang. Jeg fikk erfare hvordan kroppsspråk og mimikk legger føringer for min oppfattelse av samtalen. Blant annet kunne også informantene vise meg brosjyrer og tegninger underveis, noe som var nyttig. Det var dessuten enklere å koble meg vekk fra intervjuguiden, og jeg benyttet guiden mer som et verktøy enn en liste jeg skulle gjennom. Jeg var mer avslappet og hadde lettere for å følge opp det intervjueren fortalte underveis og kom med oppfølgingsspørsmål. Dette kan ha bidratt til at informantene også kjente mer på en samtale enn et intervju. Uavhengig av om intervjuene var ansikt til ansikt eller via Teams, opplevde jeg informantene som nysgjerrige på hvem jeg var. I noen av intervjuene kom informantene meg i forkjøpet på å spørre meg om min bakgrunn og hvor jeg kommer fra rent faglig. Jeg gledet meg over å fortelle om min bakgrunn fra sosiologi og den pågående utdanningen i forebyggende arbeid

med barn og unge. Ved å bli tatt imot slik, opplevde jeg meg velkommen og imøtekommet av mennesker som var nysgjerrige på meg og tematikken vi skulle snakke om.

Det overrasket meg til å begynne med hvor utfordrende det var å opprettholde balansen mellom å være intervjuer og samtalepartner. Jeg ble opptatt av å være en aktiv lytter, noe jeg ga uttrykk for gjennom verbale bekreftelser som «ja» og «mm» gjennom samtalen. Det å høre seg selv på lydopptak i etterkant, var bevisstgjørende. Jeg ble oppmerksom på egen intervjustil, som jeg oppdaget at var mer stotrende enn jeg først antok. Med tilbakevending til ufullstendige setninger, pauser og reformuleringer fremstår jeg som noe nervøs. Samtidig høres jeg uformell og lite ovenfra-og-ned ut, noe som muligens kan ha bidratt til en trygghet i samtalen. Jeg kan se tilbake på en bratt læringskurve og syns det har vært spennende og lærerikt å få gjennomføre intervjuer og få et blikk inn i informantenes hverdag.

Hermeneutikk – hvilke briller jeg har på

I kvalitativ forskning er det forskeren som er verktøyet ut i feltet. Som forsker i dette prosjektet er det viktig at jeg har med meg at jeg selv er et skilsmissebarn. Det var tross alt nettopp dette faktum som tente gnisten for ideen. Likevel er det nødvendig å være bevisst hva dette gjør med min måte å tolke tematikken på. Mitt forstående perspektiv har til en viss grad handlet om barnets perspektiv, noe jeg kan se tilbake på at har vært gjennomgående i intervjuene. Intervjuene er preget av min og informantenes forforståelse. Prosessen med å jobbe med denne tematikken har også vært preget av min forforståelse.

Mine erfaringer som skilsmissebarn og som barn som ikke har opplevd å bli tilbudt deltakelse i skilsmissegrupper på barneskolen har lagt føringer for hva som var viktig for mine spørsmål og tolkninger. Til å begynne med, kjente jeg antakelig på en skuffelse over å selv være skilsmissebarn som ikke ble fulgt opp i stor grad av skolen. Denne skuffelsen ledet meg på mange måter inn i prosjektet og var startskuddet når jeg fant ut om skilsmissegrupper som et nåværende tilbud til barn med skilte foreldre. Dermed var jeg ikke bare nysgjerrig på hvordan skolen fanger opp sårbare barn, men jeg hadde også en motivasjon som dreide seg om å holde skolen ansvarlig. Jeg hadde med meg et granskende blikk og spørsmålene i intervjuguiden var preget av dette. For eksempel når jeg spør hvordan informantene oppdager tegn på at barna har behov for oppfølging, har jeg et bilde av meg selv i skolesituasjonen med et behov for støtte og har antakelig allerede en formening om hva som er god ivaretagelse. Jeg opplevde likevel underveis i intervjuene at når jeg fikk en bredere forståelse

av deres arbeid, ble jeg også tryggere på at det foreligger gode prosedyrer for å ivareta sårbare barn til tross for at de ikke lignet fullstendig på hva jeg hadde i tankene til å begynne med.

En slik prosess minner om det som er beskrevet innenfor hermeneutikken. Betegnelsen hermeneutikk kommer fra å tolke eller fortolke og har sitt opphav tilbake til Antikken i forbindelse med å tolke bibelske tekster. Humanvitenskapen, som hermeneutikken faller under, er kjent for å granske fenomener fra et forstående perspektiv med hensikt til å undersøke meningsinnhold. Dette står til motsetning til naturvitenskapen som søker å forklare årsakssammenhenger (Thomassen, 2006, s. 156). Hermeneutikken avdekker at det ikke finnes fullstendig objektivitet fordi den er preget av å fortolke ut fra den meningssammenheng som fenomenet befinner seg i (Thomassen, 2006, s. 45). Når noe skal utforskes, ses det alltid gjennom forskerens egne briller. Det er ikke mulig å være helt forventningsløs i møte med omgivelsene (Thomassen, 2006, s. 79). Det er dette som kalles en forventningshorisont eller referanseramme, og som ligger latent i oss og som styrer hvordan vi oppfatter omgivelsene og hva som siles vekk.

Den tyske filosofen Hans-Georg Gadamer er en sentral talsmann for det forstående perspektivet i hermeneutikken slik vi kjenner den. Gadamer bruker begrepet fordommer for å forklare den forståelsen og kunnskapen som eksisterer i mennesker i møte med fenomener som skal undersøkes. Han hevder at dersom det ikke eksisterer noen forståelse forut for å undersøke et fenomen, vil det følgelig ikke være mulig å gi fenomenet mening (Thomassen, 2006, s. 86). Gadamer viderefører dette som en kritikk til positivismens syn på at fenomener må ses objektivt for å oppfatte at de skal kunne oppfattes slik de er alene. Han peker på at forståelsen er selve forutsetningen for å gi noe mening (Thomassen, 2006, s. 86). Møtet mellom meg og informantene er totalt preget av min og informantenes forståelse. Jeg opplevde viktigheten av å være bevisst på min forforståelse av fenomenet skilsmissebarn. Denne bemerkningen styrker synet til Gadamer om at tanker og ideer produseres underveis.

Betegnelsen forståelseshorisont er et godt bilde på at horisonten beveger seg i takt med bevegelse framover. Horisonten utvides kun når det skapes bevegelse og på denne måten oppstår nye landskap og følgelig nye erfaringer (Thomassen, 2006, s. 87).

Med Gadamer sine forstående synspunkter i tankene, blir det tydelig at min erfaring som skilsmissebarn er noe jeg har med meg i møte med informantene og som følgelig påvirker min tolkning av det som blir sagt. Det er rimelig å anta at informantene har også en forståelse med seg

inn i møte med meg på bakgrunn av sin profesjon og sine livserfaringer. Forståelsen er, slik jeg tolker det, en naturlig del av mennesket i møte med verden og er på den måten umulig å stille seg utenfor og fullstendig nøytralitet er dermed uoppnåelig. Måten verden forstås på, avhenger av den historiske, kulturelle og sosiale virkeligheten man er en del av (Thomassen, 2006, s. 88). I denne sammenheng tolket jeg informantenes verden gjennom min historiske, kulturelle og sosiale virkelighet preget av å være skilsmissebarn på barneskolen. På denne måten faller mitt prosjekt innunder en hermeneutisk vitenskapsteoretisk forståelse.

Redegjørelse for egen forskerposisjon

Siden kvalitativ forskning er preget av at forskeren selv er verktøyet i datainnsamlingen, er det viktig å være klar over hvordan forskeren som person kan påvirke prosessen og arbeidet (Dalland, 2020, s. 57). Interessen for temaet barn med skilte foreldre bunner først og fremst i min egen oppvekst og erfaring som skilsmissebarn. Min bakgrunn som skilsmissesbarn gjør det viktig å være bevisst og påpasselig egen posisjon i møte med dataene. Likevel, har jeg kjent meg både nysgjerrig og engasjert, noe som har vært en viktig pågangsdriever i arbeidet. Når jeg skulle ta fatt på et så stort prosjekt som en masteroppgave, var jeg opptatt av å dykke inn i noe som kunne holde på min interesse på best mulig vis. Likevel peker Dalland på at en ikke nødvendigvis er klar over hvordan forforståelsen kan påvirke, og at det derfor er viktig å på forhånd være klar over hvilke faktorer som spiller inn for forforståelsen (Dalland, 2020, s. 60). Dette bidrar til å klare å skille mellom den forståelsen som en allerede har, og den som oppstår underveis (Dalland, 2020, s. 63).

Transkribering

Transkriberingen har vært en langtekkelig prosess. Det har likevel vært nyttig og jeg har opplevd det som en stor fordel å selv kunne lytte til intervjuet igjen med stor konsentrasjon. Det ga god oversikt over dataene jeg senere skulle analysere. Å transkribere er tross alt en måte å gjenoppleve intervjuet på, og bidrar til å beholde mest mulig av den originale samtalen (Dalland, 2020, s. 95). Når jeg har transkribert, har jeg forsøkt å ligge så tett opp imot den reelle samtalen som mulig. Jeg benyttet lydopptaker i alle intervjuene, og transkriberte så raskt som mulig etter intervjuene. Selv om lydopptakene har vært av god kvalitet, har det vært ord som har vært vanskelig å tyde. I de tilfellene, har jeg måttet lytte gjentakende ganger, og forsøkt å gjenfortelle etter beste evne.

Når det gjelder bearbeidelse av tekst, har jeg unnlatt å inkludere stotrende ord som «eh» og gjentakelser, og begrunnelsen for dette bunner i at det ikke har vært hensiktsmessig for å forstå

meningsinnholdet i setningene. Flere av informantene hadde dialekt. Jeg har likevel valgt å transkribere alt på bokmål for å gi bedre og mer lesbar transkribering. I tillegg bidrar dette til å bedre holde fast ved anonymiteten til informantene ved at jeg fjerner en av deres typebeskrivelser (Dalland, 2020, s. 172) Tonefall og trykk på bestemte ord, ble kun fremhevet der det bidro som virkemiddel til å formidle hva som var viktig i en setning.

Beskrivelse av analysearbeid

Her vil det bli presentert hvordan analysearbeidet har sett ut. Jeg vil først gå inn på hvordan prosessen har sett ut, for deretter å redegjøre for hvilken metode som har blitt min ledetråd gjennom dette arbeidet.

4.1.3 Stegvis-deduktiv induktiv metode

I arbeidet med analysen har jeg gått mye frem og tilbake. Analyseprosessen kom til syne allerede under intervjuene da jeg ble oppmerksom på noen temaer som inspirerte meg spesielt. Jeg brukte litt tid etter hvert intervju til å notere meg disse temaene som stikkord så jeg kunne huske det til jeg skulle starte ordentlig med analysearbeidet. Disse stikkordene varierte med å være uttalelser og begreper fra informantene til å være mine egne tolkninger av deres uttalelser. Alle intervjuene ble skrevet ut i A3 format hvor jeg hadde en tykk marg med god plass til å notere på siden. Jeg endte opp med å fokusere både på hva de faktisk sa i sine uttalelser og hva de snakket om, og lot dette stå i marginen ved siden av de uttalelsene som hørte til stikkordene.

Etter hvert ble jeg nysgjerrig på hvor jeg fant uttalelser i empirien som ga assosiasjoner til analytiske begreper fra teorier jeg fant inspirerende (jfr Antonovsky og Goffman). For eksempel leste jeg på nytt gjennom materialet med et filter inspirert av Goffmans teatermetaforer eller at jeg leste gjennom og lette etter betydningsfulle uttalelser som kunne knyttes opp mot Antonovskys begreper som håndterbarhet, begripelighet og meningsfullhet. På denne måten fikk jeg anledning til å lese gjennom materiale flere ganger, noe som dannet grobunn til å se nye perspektiver. I tillegg kunne jeg legge til flere uttalelser i samme kode eller flytte og legge til koder. Jeg innså underveis at flere av sitatene kunne høre hjemme under flere av temaene jeg etter hvert etablerte. Det ble viktig å finne det sentrale temaet i sitatene for å klargjøre hvor de ulike sitatene hørte til. Denne delen av analysen var både forvirrende i tillegg til forløsende. Det ble likevel stadig tydeligere

hvilke koder som var bærende, og disse har vært under bearbeidelse, men er nå de jeg har endt opp med til slutt.

Denne måten å jobbe på minner om stegvis-deduktiv induktiv metode (SDI) som analysemodell. Den er kjennetegnet ved at kodene gjenspeiler de faktiske uttalelsene som finnes i datamaterialet, såkalte «innfødte begreper» (Tjora, 2017, s. 197). I tillegg gir SDI rom for å gå fram og tilbake i materialet for å både finne en teoristyrt vei inn i materialet så vel som en empiristyrt (Tjora, 2017, s. 19). Til å begynne med var jeg inspirert av Braun og Clarke sin tematiske analyse fordi den også er kjennetegnet av en sirkulær prosess som gir forskeren rom til å bevege seg fram og tilbake i materialet for å finne sammenhenger i datamaterialet (Braun & Clarke, 2006, s. 86). Mange analysemodeller fremstiller analysen som lineær eller med flere trinn, men jeg har kjent meg mest igjen i Tjora sin tilnærming til SDI. Hvis jeg likevel skal forsøke å vise trinn for trinn noe om analyseprosessen, vil det ligne noe på dette:

Tabell 1 – eksempel på analyse

Originalsitat	Første egne stikkord	Teoretisk tilnærming	Empirisk tilnærming	Endelig kode
<i>[...] Og da kommer veldig ofte historiene fra barna. At «Sånn som de hadde det der i den historien, akkurat sånn var det hjemme hos meg og», ikke sant. Så er de i gang. Så identifiserer de seg, og så «Ja, hjemme hos meg så var det på den måten», og så er de jo opptatt av å fortelle og forklare om seg selv og sine opplevelser. Og så sitter da ungene og hører at «Oi, dette er jeg ikke aleine om» eller «Han hadde det faktisk mye verre enn meg, selv om jeg trodde at jeg hadde det verst i verden». Ikke sant, det der å kunne identifisere seg, det veit vi jo egentlig er</i>	Identifisering, historiefortelling	Goffman: Barn som <i>tilskuere</i> til opplesning av bok. Barn som <i>deltakere</i> i historiefortelling Bok som <i>rekvisitt</i> .	Identifisering og fortelling	Barn som identifiserer seg med hverandre

<i>veldig godt, enten du er barn eller voksen.</i>				
<i>Mange barn bruker ofte ordet «slitenhet». At de opplever at det er slitsomt å ha to hjem fordi det er ofte... Ikke sant, det er to fysiske plasser, men det er ofte bager og planlegging og pakking og ting og tang. Pluss at det ofte også er to forskjellige hjem med ulike strukturer og regler og oppdragelsesstiler. Så det går veldig ofte igjen at de syns det er slitsomt.</i>	Stress med to hjem, slitne barn.	Antonovskyy: Opplever det å bo i to hjem som en <i>stressfaktor</i> Mangler kompetanse til å <i>håndtere</i> noe	Slitenhet. Stress. Pakking. To ulike hjem.	Barn i midten av samværsordning
<i>[...] Og han hadde så vondt i magen over en periode. Så sa jeg «Ja, nå må vi sett oss ned. Hva skjer? For nå skjønner jeg at det er noe». Og det nærma seg avslutning i syvendeklasse. Og da knakk han sammen og gråt og fortalte det her da, at han hadde en meldingsbok i sekken sin som mamma skriver i og som han skulle levere til pappa, og pappa skrev i. Og det hadde han gjort i et par år.</i>	Gutt lei seg. Eksempel på sendebud. Dårlig samarbeid/kommunikasjon mellom foreldre	Antonovskyy: Det stilles <i>krav</i> til at barnet må <i>håndtere</i> noe. Meldingsboka er en symbolsk <i>rekvisitt</i> på foreldrenes konflikt	Sendebud. Meldingsbok.	Barnet som sendebud mellom foreldrene

4.1.4 Koder for videre drøfting

I dataene har jeg funnet noen hovedtemaer og noen koder som tilhører disse. Tanken er at hver av disse utfyller problemstillingen fra ulikt hold. Hovedtema en har jeg kalt *barn og lojalitetskonflikt*, og inneholder tre koder. *Barn som sendebud* mellom foreldrene var gjennomgående i flere av informantene sine utsagt. Blant annet kommer det frem at foreldrene bruker barns meldingsbok eller andre midler til å kommunisere ofte dårlige beskjeder seg imellom. *Barn i midten av samværsordning* viser at barna kjenner på at de står i en skvis hvor delt bosted er en utfordring. Informantene forteller om barn som får dårlig samvittighet når de er hos den ene forelderen eller at

de ikke tør å være helt ærlige om andre vesentlige ting. Det bringer oss videre til kode nummer tre under dette hovedpunktet – *barn som symptombærere*. Jeg var under intervjuene interessert i hvordan informantene la merke til skilsmissebarn og hvilke symptomer på hjemmesituasjonen som var synlig. Her fikk jeg vite at barna gir uttrykk for sin situasjon på ulikt vis. Noen er stille, andre har mye fravær på skolen, barn som forteller at de ikke sover er blant noen av eksemplene som kom frem.

Jeg har valgt å kalle hovedtema to for *problemløsning i et trygt rom*. Under dette temaet er det to koder: *Barn som identifiserer seg med hverandre* og *barn som hjelper og støtter hverandre*. Tanken er at det rommer de mekanismene som avdekkes at oppstår i gruppene. Blant annet er det gjennomgående at barn får anledning til å identifisere seg med hverandre gjennom historiefortelling og ved bruk av rekvisitter som skaper assosiasjoner. I tillegg observerer informantene at barna gir hverandre råd og støtte når historiene kommer frem. Dessuten er det ikke å komme foruten at barna nyttiggjør seg at de voksne som ressurspersoner. Det kommer til syne ved at de voksne kan veilede barna gjennom å holde fast i kontakt med foreldre eller ved å hjelpe de til å identifisere gode og dårligere aspekter ved deres situasjon.

For ordens skyld, har jeg laget en tabell (Tabell 2) som viser en oversikt over hvordan fordelingen for hovedtemaene og de underliggende kodene ser ut. Disse vil være grunnlaget for videre drøfting.

Tabell 2 – oversikt over koder

Lojalitetskonflikt	Problemløsning i et trygt rom
Barn som sendebud mellom foreldre	Barn som identifiserer seg med hverandre
Barn i midten av samværsordning	Barn som hjelper og støtter hverandre
Barn som symptombærere	

Validitet og reliabilitet – prosjektets gyldighet og troverdighet

Begrepet validitet defineres gjerne som gyldighet og brukes når det stilles spørsmål til hvor godt dataene er presentert i forhold til virkeligheten (Johannesen et al., 2016, s. 232). Reliabilitet benyttes til å belyse dataenes troverdighet gjennom å blant annet se på hvordan dataene samles inn og hvordan de bearbeides (Johannesen et al., 2016, s. 231). I intervjuguiden har jeg vært åpen og gitt rom for at informantene skulle komme med sine egne historier og perspektiver. Etter hvert som

jeg hadde gjennomført flere intervjuer, ble jeg trygg og mer bevisst på å spørre informantene hvis det var noe som var uklart, noe som bidro til en bekreftelse på at jeg forsto meningen med deres uttalelser. Jeg benyttet lydopptak under intervjuene som jeg lyttet til flere ganger for å sikre at jeg hadde fått med meg alt som ble sagt. I tillegg har jeg brukt mye tid på å transkribere samtlige intervjuer nøye for å ligge tett opp mot den faktiske samtalen. Dette for å bidra til så korrekt og valid fremstilling som mulig. Underveis i kontakten med informantene, både i startfasen hvor jeg presenterte meg og mitt prosjekt, og under intervjuene, har jeg vært nøye med å være ærlig med mine hensikter med prosjektet og deres deltakelse. Måten jeg har inpsisert dataene på har vært preget av i min posisjon som skilsmissebarn og er noe jeg har hatt et bevisst forhold til gjennom prosessen. Forhåpentligvis har jeg klart å fremstille et ærlig inntrykk av meg og prosjektet, samt omtalt informantenes perspektiver på en gjenkjennelig måte.

I analysen har jeg etterstrebet å være transparent i mine fremgangsmåter ved å redegjøre på en tydelig måte hvordan dataene har blitt tolket og bearbeidet. Målet har vært å vise at jeg har hatt et klart mål og at problemstillingen og prosjektets hensikt har vært en ledetråd gjennom hele prosessen. Når det gjelder å bruke voksnes stemme til å beskrive barns situasjon, kan det reise noen spørsmål om troverdighet. Det ble derfor viktig å stadig presisere at de uttalelsene jeg får, ikke kan anses som sannheten om barna. Når jeg ser tilbake på intervjuene, blir det klarere for meg at jeg kunne vært hakket mer pågående når det gjelder å følge opp uklarheter og oppfølgingsspørsmål under intervjuene. Dette er noe jeg ble tryggere på etter hvert som jeg hadde gjennomført flere intervjuer. Det er likevel et viktig aspekt, og noe jeg tenker kunne bidratt til enda høyere grad av troverdighet i senere tolkning av dataene. Likevel er dette tegn på at jeg var uerfaren som intervjuer, og at jeg har opplevd en bratt læringskurve. Når det gjelder informantene, har jeg kun vært i kontakt med damer. Jeg stiller meg undrende til om uttalelsene hadde vært annerledes dersom jeg også hadde intervjuet en eller flere menn. Antakeligvis ville dette bidratt til et rikere datamateriale og jeg hadde endt opp med enda en faktor å legge til grunn i analyse og drøfting.

Etiske hensyn

Etikk er ikke avgrenset til forskning, men kommer også til syne i hverdagslivet når en står overfor utfordrende avgjørelser som trenger gode overveielser (Dalland, 2020, s. 168). Det er spesielt i situasjoner som handler om andre mennesker, at prosjekter som innebærer konsekvenser for andre mennesker, skal vurderes ut ifra etiske prinsipper (Johannessen et al, 2016, s. 83).

Det foreligger et tydelig etisk ansvar for forskeren i prosjekter som innebærer konsekvenser for andre mennesker. I forskning innenfor samfunnsvitenskap og humaniora ligger det en forventning om at forsker skal inneha en holdning som sammenfatter med normale samfunnsmessige krav til høflighet og respekt. Grunnet for de etiske holdningene i denne studien bygger på de etiske retningslinjene utarbeidet av den nasjonale forskningskomite for samfunnsvitenskap og humaniora (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2021). Retningslinjene belyser viktigheten av å ivareta menneskeverdet gjennom å ha fokus på respekt for selvbestemmelse, beskyttelse mot risiko og skade, og rettferdighet i gjennomføring av prosedyrer (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2021).

Å innhente samtykke til å delta i forskning er en sentral bærebjelke i god forskning. Et informert samtykke sikrer at personene som skal delta er klar over hva det innebærer for å delta i studien. Utvetydig samtykke vil si at det kommer tydelig fram at de ønsker å delta. En skriftlig samtykkeerklæring bidrar til å gjøre samtykket dokumenterbart, noe som tydeliggjør ansvaret som hviler på forskeren samt sikrer deltakernes rettigheter. De ovennevnte punktene er fremlagt av De nasjonale forskningsetiske komiteene (2021, s. 19). Gjennom hele prosjektet har jeg forsøkt å ivareta gode etiske retningslinjer. Alle informantene har signert samtykkeerklæring og i intervjusituasjonen innledet jeg med å minne om at deltakelsen er helt frivillig og at det når som helst er mulig å trekke seg. I tillegg minnet jeg om retten til å få innsyn i dataene samt at deres anonymitet vil bli ivaretatt.

Ivaretagelse av de involverte er også et viktig punkt når det gjelder etiske hensyn (Dalland, 2020, s. 174). I dette prosjektet, har jeg valgt å benytte ansatte i skolehelsetjenesten som deltakere. Det har vært til vurdering om disse informantene er regnet som en sårbar gruppe, og jeg har konkludert med at de ikke går under denne kategorien. Min opplevelse under samtlige intervjuer, var at informantene virket fokuserte og engasjerte på tematikken. Jeg tolker det som at de greide å opprettholde en distanse til temaet, som jeg mener kan bekrefte min hypotese om at de ikke er innenfor en sårbar gruppe.

5 Presentasjon og drøfting av resultater

På bakgrunn av analysen beskrevet ovenfor, vil resultatene fra datainnsamlingen her bli presentert. Hovedspørsmålene i datainnsamlingen har dreid seg om hvordan samtalegruppene fungerer og hvordan informantene oppdager barnas behov for deltakelse. Hensikten har vært å få tak i hvilke tegn som kommer til syne hos skilsmissebarn og hvordan informantene bruker disse observasjonene i sitt arbeid med barna. Jeg har også vært opptatt av hvordan samtalene i gruppa foregår. Her har det vært interessant å spørre om det er noen temaer som er gjennomgående viktige for barna. Når det gjelder barna, har hovedspørsmålene dreid seg om hva barna strever med i skilsmissen og hva som er suksesskriteriene i de tilfellene hvor det går bra. I tillegg har jeg forhørt meg om hva informantene tror er barnas reaksjoner i gruppene. Tanken er å få tak i om de er åpne for å delta og hvordan de oppfører seg i gruppa.

For å belyse disse spørsmålene har jeg benyttet salutogenese for å beskrive hvordan barna har det. Begripelighet har bidratt til å vise at barn som forstår hvorfor foreldrene skiller lag, lettere kan tilpasse seg de endringene som skjer og føle seg mindre stresset og engstelige. Håndterbarhet har minnet om at barn som kan benytte skilsmissegruppene som en ressurs til å takle utfordrende situasjoner, vil ha lettere for å håndtere skilsmissen. Meningsfullsfullhet har tydeliggjort at barn som klarer å finne positive aspekter ved skilsmissen, som for eksempel å få flere betydningsfulle voksne i livet, kan ha en mer positiv holdning til situasjonen. Rollespillteorien til Goffman har vært verdifull for å beskrive hvordan gruppene kan være til nytte for barna. At barna kan senke skuldrene og møte andre i lik situasjon er en form for backstage. Det er her barna potensielt kan sanke strategier for å stå bedre rustet i utfordringene de møter på i skilsmissen. Frontstage har vært brukt for å beskrive den daglige situasjonen med foreldrene hvor de bruker de strategiene de har lært. Likevel har det vist seg å være flere måter å bruke frontstage og backstage inn i analysen, blant annet har jeg kunnet se hvordan gruppene fungerer både som en frontstage og en backstage.

Ved å kombinere disse to teoriene kan man forstå hvordan skilsmissegrupper kan bidra til å styrke motstandskraften hos barna og samtidig hjelpe til å øke forståelse og håndtering av skilsmissen. Gjennom de hovedspørsmål som nå er beskrevet, vil jeg nå presentere hovedfunnene og kodene jeg presenterte i tabellen i kapittel 4.8.2.

Barn og lojalitetskonflikt

At barna kjenner at de står i midten av foreldres konflikt, har gått igjen i utsagnene til informantene. Denne problematikken har kommet til syne på flere måter. Blant annet ved at barna kommuniserer på vegne av foreldrene sine når foreldrene ikke snakker sammen eller at barna holder igjen tanker og følelser for å skåne foreldrene sine. Det er ikke til å legge skjul på at barna er preget av dette. Videre vil disse elementene bli presentert i lys av utsagnene som omhandler denne tematikken.

5.1.1 Barn som sendebud mellom foreldrene

Gjennom samtlige intervjuer, har det kommet frem problematikk som omfatter barn som er sendebud mellom foreldrene når foreldrene er i høy konflikt. Informantene forteller om barn som kommer med beskjeder fra det ene hjemmet til det andre, eller foreldre som bruker barnets meldingsbok til å skrive beskjeder til hverandre som barnet skal levere videre. Fordi denne problematikken ble så hyppig nevnt, var det uunngåelig å inkludere dette som et viktig funn. Informant 4 formidler hvordan høykonflikt mellom foreldrene kan utvikle seg, og bekrefter samtidig at foreldre i noen tilfeller bruker barna til å kommunisere seg imellom:

[...] Kanskje har det vært dårlig over mange år, og så blir det bare dårligere og dårligere istedenfor at det blir bedre. Og så utvikler det seg ofte til en sånn høykonfliktsak da, hvor ofte barnevern og familievernkantoret og alle disse instansene må kobles på fordi konfliktnivået er så høyt at det funker ikke med dialog. Så blir barna i flere tilfeller sendebud, ikke sant. De voksnes sendebud med beskjeder og lapper - og det er jo klart det er slitsomt.

Informanten løfter frem at det er slitsomt for et barn å være et sendebud mellom foreldrene. Dette kan ses i sammenheng med komponenten til Antonovsky som dreier seg om forståelse, nemlig begripelighet. For meg er det her to måter å se situasjonen ut ifra; På den ene siden kan det være at foreldrene ikke begriper hva de utsetter barnet for ved å sette det i en slik situasjon. På den andre siden, hvis foreldrene forstår hva de utsetter barnet for, og likevel gjennomfører det, sier det noe om at de ikke tolker situasjonen likt som barnet. Foreldrene er opptatt av sin rettferdighet og er blendet av krangel mens barnet kjenner på et brudd i familiesituasjonen. Goffman sier at for at en situasjon skal oppleves meningsfull og ordnet, må det foreligge en felles definisjon av situasjonen (Aakvaag, 2008, s. 73). Foreldrene kan rettferdiggjøre en kommunikasjon som gjør at de ikke forholder seg til hverandre fordi de selv er en del av konflikten. Men et barn vil, etter mine antakelser, kun se at de to menneskene som betyr mest, krangler og ikke tar hensyn til hvordan det er å være barnet i midten

av deres konflikt. Hvis mine antakelser stemmer, er det tydelig at aspektet meningsfullhet også svekkes i lys av en ulik oppfatning av situasjonen.

For å se litt videre på hvordan det å være sendebud kjennes på kroppen, har informant 2 trukket fram en episode hvor hun har kommet i kontakt med en elev som ser ut til å ikke ha det så lett:

[...] Og han hadde så vondt i magen over en periode. Så sa jeg «Ja, nå må vi sett oss ned. Hva skjer? For nå skjønner jeg at det er noe». Og det nærma seg avslutning i syvendeklasse. Og da knakk han sammen og gråt og fortalte det her da, at han hadde en meldingsbok i sekken sin som mamma skriver i og som han skulle levere til pappa, og pappa skrev i. Og det hadde han gjort i et par år. [...] Foreldre bruker barna som beskjedsendere. At de må ta med seg meldingsbøker eller dumme beskjeder mellom foreldrene. Det er veldig sårt. [...] Jeg har hatt elever som har fått skikkelig vondt i magen av det og da har jeg ringt hjem og sagt ifra at det her må dere slutte med for det gjør så mye med den ungen.

Meldingsboka blir her selve symbolet på konflikt mellom foreldrene. Samtidig er det gjennom meldinger i meldingsboka, at barna får innblikk i strevet som utspiller seg i familien. Hvis seansen med meldingsboka hadde vært en del av et teaterstykke, er meldingsboka en viktig rekvisitt for å beskrive faktiske forhold. Vi ser her at sosiallæreren er opptatt av å ivareta barnet som hun ser har det vanskelig. Gjennom samtale og kartlegging, forstår hun at det er meldingsboka som gjør at barnet ikke har det bra. Vi ser også at sosiallæreren ringer hjem til foreldrene for å gjøre de oppmerksom på hvordan deres måte å kommunisere på, går inn på barnet. Ved å gjøre dette, fratar hun barnet ansvaret for foreldrenes kommunikasjon og gir ansvaret til foreldrene. Når sosiallæreren gjør dette, kan hun oppleves som en sosial støtte for barnet. Antonovsky understreker viktigheten av sosial støtte og sidestiller det med andre helsefremmende faktorer som god økonomi og god selvfølelse (Antonovsky, 2012, s. 140).

Lofthus finner tilsvarende i sin masteroppgave hvor barna uttrykte at helsesykepleiere kan gi innsikt til foreldrene angående hvordan det er å være barn i skilsmissen (Lofthus, 2015, s. 44-45), noe som understreker tanken om at de voksne har en viktig rolle for å øke barnas motstandsressurser. En motstandsressurs, ifølge Antonovsky, kan blant annet være ressurser i form av sosiale relasjoner (Lindström & Eriksson, 2015, s. 30). Sosiallæreren fungerer her som sosial støtte og er dermed en motstandsressurs i livet til barnet ved å bidra til å ivareta barnet og gjøre det klar over sin situasjon.

Når sosiallæreren er til stede på denne måten, skapes en grobunn for potensiell økning av OAS fordi barnet opplever økt grad av håndterbarhet ved hjelp fra sosiallæreren.

Siden tematikken rundt barnet som sendebud var gjennomgående, ble jeg opptatt av om informantene har inntrykk av at barnet selv er klar over hva de faktisk har med seg når de overleverer beskjeder. Informant 2 forteller at alderen på barnet har mye å si for forståelsen, og at det går inn på barnet når de blir klar over hvilke beskjeder de overleverer:

Men så blir han jo større og han begynner å lure på hva de skriver. Og så var det så stygge ting til hverandre som han da var formidler av. Han grua seg så når han da skulle til den andre og ta med den bagen med den boka.

Det å skulle overlevere beskjeder mellom foreldre, kan i lys av Antonvosky sin teori, kalles en stressfaktor og er følgelig et krav som barnet opplever å måtte forholde seg til overfor foreldrene. Han peker på at når et barn vokser opp, vil det naturligvis bli stilt krav til barnet som omhandler helt primitive oppgaver som pottetrening og måltider som må inntas, noe som kan oppfattes som en overbelastning for barnet. Videre formidler han at når barnet er moden nok til å selv velge hvordan det forholder seg til kravene, kan det bidra til å stabilisere belastningsbalansen (Antonovsky, 2012, s. 111). Selv om Antonovsky her fokuserer på småbarnsperioden, er det grunn til å tro at disse mekanismene også er gjeldende hos litt eldre barn. Dette understreker hvor viktig det er at barnet greier å forstå hvilken situasjon den er i, og at den får verktøy til å gjøre noe med den. Dermed kommer håndterbarhetskomponenten tydelig frem og viser at når informantene kan bli bevisstgjort på vegne av barnet og hjelpe foreldrene til å kommunisere på en måte som ikke går gjennom barnet, så kan barnet oppleve en mer stabil belastningsbalanse og følgelig styrke håndterbarhetskomponenten.

5.1.2 Barn i midten av samværsordning

Et annet tema som har gått igjen hos informantene, er hvordan barna opplever å ha delt bosted. Når foreldrene flytter fra hverandre, preges barna av å ha to hjem å forholde seg til. I denne sammenheng vil jeg trekke frem utsagn fra informantene som viser hvordan de opplever at barna håndterer to hjem og hva informantene gjør for å bidra til å hjelpe. Fellesnevneren i samtlige intervjuer er at barn synes det er slitsomt å bo i to hjem, noe som bekreftes av informant 4:

Mange barn bruker ofte ordet «slitenhet». At de opplever at det er slitsomt å ha to hjem fordi det er ofte... Ikke sant, det er to fysiske plasser, men det er ofte bager og planlegging og pakking og ting og tang. Pluss at det ofte også er to forskjellige hjem med ulike strukturer og regler og oppdragelsesstiler. Så det går veldig ofte igjen at de syns det er slitsomt.

Det er ikke bare når barna er sendebud mellom foreldrene som er utfordrende med å være barn i midten av skilsmissen. Også når det gjelder samværsordning, virker det til å være en distanse mellom barnets og foreldrenes forståelse av situasjonen. Informant 1 forteller blant annet at foreldrene har behov for en rettferdig løsning seg imellom, noe som ofte går på bekostning av hva barna trenger:

Så for eksempel når det gjelder samværsordning så tenker jo mange foreldre at femti-femti, det er en god løsning. Men jeg opplever nok at veldig mange barn ikke syns det, men de tør ikke si det, ikke sant. Fordi mamma og pappa syns det har vært en så god løsning å ha femti-femti for da blir det så rettferdig og da er du like mye hos meg som hos pappa og så videre, mens barna bare opplever det stressende å ha to hjem og pakke og hva har jeg der og hva har jeg her og ikke liksom få ro noe sted. For all del, det fungerer for mange altså, skal ikke si det er alle er ingen her. Men jeg opplever at barna ikke tør å være ærlige i det fordi de er i den lojalitetskonflikten. De er så livredde for å såre eller skuffe mamma og pappa i det. Så da sier de heller «Ja, vi gjør det», men så kunne de kanskje heller tenke seg å bo fast hos den ene, ja. Og være på besøk hos den andre.

Det ser ut til at skilsmissen bidrar til å skape en avstand i kommunikasjonen mellom foreldre og barna som gjør at barna ikke tør å være ærlige om sine behov og ønsker. Det kan på den ene siden handle om at foreldrene er blendet av årsakene til skilsmissen og dermed ikke har like mye overskudd til å se barnet. På den andre siden er antakelig barnet klar over hva de selv ønsker, men veier flere faktorer opp imot hverandre. Til slutt ser vi at barnet tar hensyn til foreldrene fremfor å ta hensyn til seg selv. Dette er et ansvar barn ikke bør ta, men som det antakelig gjør for å manøvrere seg på best mulig vis i en vanskelig situasjon ved å unngå potensielt mer konflikt ved å såre foreldrene.

Det kan også tenkes at barnet har lyst til å si ifra at det ønsker en annen løsning enn femti-femti, men at det ikke vet hvordan å gjøre det. I mangel av erfaring og kompetanse i å stå opp for seg selv,

faller deres tanker og ønsker bort i skyggen av foreldrenes behov for rettferdig fordeling. At barnet får innvirkning på egen hverdag, bidrar til myndiggjøring. Myndiggjøring handler om å ta kontroll i eget liv og være i stand til å ta gode beslutninger (Lindström & Eriksson, 2019, s. 80). Slik informanten beskriver det, ser det ut til at barnet opplever å ha lite innvirkning på hvordan egen hverdag ser ut når det gjelder bosituasjonen.

Likevel er det ikke helt umulig å finne gode løsninger. Informant 4 formidler løsninger som gjør at det å bo i to hjem ikke trenger å være så slitsomt. Blant annet trekker hun frem at byttedagen kan endres eller at foreldre passer på at barnet har nok klær i begge hjem:

[...] Når det gjelder dette her med slitne barn som synes det er sårt og vanskelig og slitsomt å pakke bag og flytte den ene uka hit og den andre uke dit, så er det jo lettere å komme i posisjon til å samarbeide og finne ut av ok, er det noe vi kan gjøre på en litt annen måte eller er det noe vi kan tilrettelegge og gjøre litt mer lettvint for barnet vårt sånn at ikke det slitsomme skal få så stor plass, da. Det er i mange tilfeller løsbart, ikke sant. Med å slippe den bagen, ikke sant. Ha nok klær begge steder. Kanskje barnet synes det er slitsomt å bytte på fredager for da er uka over og man er litt sliten. Kanskje man skal bytte dag.

Utsagnet til informant 4 gjenspeiler hvordan hun opplever at barn synes det er slitsomt å forholde seg til at foreldrene har flyttet fra hverandre. For barnet er veien til å etablere sin plass i skilsmissen på mange måter prisgitt foreldrenes håndtering. Foreldrenes samarbeidsevne har vi sett at er en viktig beskyttelsesfaktor for barn i skilsmissemiljøer (Ness et al, 2014; Ottosen & Schwartz, 2013). Foreldrene bærer selv preg av å være i en konflikt med hverandre, noe som går utover barnet. Som Antonovsky legger vekt på, har foreldrenes grad av OAS betydning for barnets egen utvikling av OAS (Antonovsky, 2012, s. 111-112). Likevel fremmer informanten forslag for hvordan foreldrenes myndighet kan være til det positive, gitt at de kommer med gode løsninger for barnet. Foreldrenes tilnærming til barnet kan dermed bidra til å påvirke til en belastningsbalanse dersom de opptrer på en adekvat måte med rimelige forventninger og involvering så langt det lar seg gjøre. På den andre siden, vil det å stille for høye krav som ikke står i stil med alder, modning eller forståelse, skape en overbelastning, som er det informantene peker på i de tilfeller hvor barna synes det er slitsomt å bo i to hjem.

Det å leve med to hjem med de utfordringene som kan følge med, er det Antonovsky kaller for en kronisk stressfaktor (Antonovsky, 2012, s. 51). Belastningene som følge av disse omstendighet,

opplever jeg at informantene viser forståelse for. Det å leve under slike forhold hvor det ikke er samsvar mellom ønsker og behov og den faktiske virkelighet, må være utfordrende for et barn. Antonovsky peker likevel på at fordelene med en kompleks hverdag, er at den kan skape grobunn for utvikling og bedre muligheter for balanserte utfordringer (Antonovsky, 2012, s. 113). I tråd med dette utsagnet til Antonovsky, synliggjøres at barnet fortsatt har muligheter til å gjøre noe med situasjonen og realisere nye måter å håndtere utfordringene på – for eksempel ved å si ifra til foreldrene hvordan de ønsker at bosituasjonen skal være.

5.1.3 Barn som symptombærere

Det er mange situasjoner hvor informantene ser barna bære preg av å være barn i en skilsmissemfamilie. Informant 2 forteller om en episode hvor hun kom i prat med et barn som ikke vil bli med på skoleavslutning fordi han er redd for å gjøre noen lei seg:

Så skulle det være skoleavslutning på gården. Og så sa han når det nærmet seg at han ville ikke komme. Så sa jeg «Har du ikke lyst?». Og vi hadde jo forberedt. Du vet åssen det var, øve til ting. Nei, han ville ikke. Så spør jeg «Hvorfor har du ikke lyst til det?», «Nei, for vi har lov til å ha med oss to, og mamma og pappa vil ikke komme sammen. Og jeg kan ikke velge pappa og kona eller mamma og den nye kjæresten. For da blir den andre lei seg. Så da vil ikke jeg heller komme».

Barnet formidler her at han ikke ønsker å dra på skoleavslutningen fordi han mener det vil gjøre noen lei seg når han bare har mulighet til å ta med seg to stykker. Slik jeg tolker det, opplever han at prisen for å dra på skoleavslutningen er for høy – å gjøre noen voksne lei seg. Sosiallæreren sier noe om at han har vært med på forberedelsene, men at han likevel ikke ønsker å være med fordi han ikke vil såre noen. Dette kan tyde på at han forsøker å være en ressurs for de voksne ved å skåne de for en mulig stressfaktor. Å ta slike hensyn er ikke guttens ansvar, men det ser likevel ut til at han kjenner på et behov for å ta denne rollen. Jeg oppfatter at barnet viser stor grad av skyldfølelse ved å potensielt velge noen voksne framfor andre, og at dette er et symptomuttrykk som bidrar til å synliggjøre at skilsmissem preger barnet.

Denne måten å håndtere situasjonen på, kan knyttes opp mot håndterbarhetskomponenten til Antonovsky som vi vet dreier seg om evner til å håndtere utfordringer (Antonovsky, 2012, s. 40). Jeg ønsker her å problematisere en for høy grad av håndterbarhet - overhåndterbarhet, som jeg ser i

dette tilfellet. Gutten viser at han alene har tatt en avgjørelse på vegne av de voksne og håndterer på denne måten noe som ikke er hans ansvar. Dette resulterer i at han ikke vil forholde seg til situasjonen i det hele tatt ved å ta en avgjørelse på å ikke dra på avslutningen. De symptomene som kommer til uttrykk hos gutten mener jeg har direkte sammenheng med at han håndterer noe utenfor sitt ansvars- og kompetanseområde, som skaper en overbelastning i form av stress i forbindelse med skoleavslutningen. På en annen side kan det bli tydelig hvordan håndterbarhetskomponenten til gutten er svekket fordi han mangler oversikt over ressurser rundt seg. Foreldrene er ikke involvert nok til å være en ressurs for gutten, som han trenger.

Et annet aspekt er selve skoleavslutningen. En skoleavslutning innebærer å samle alle elevene med sine foreldre hvor alle viser fram familien sin og hvor de kommer fra. For gutten kan det tenkes at det er vondt og vanskelig å ta med foreldrene eller en av foreldrene med partner fordi det kan bidra til en avsløring av at det ikke eksisterer noen idyll mellom hans foreldre. Det kan tenkes at han ikke ønsker å havne i en situasjon hvor han må forklare at mamma og pappa har skilt seg og fått nye kjærester. Sett på denne måten, kan skoleavslutningen fungere som en scene hvor gutten skal avdekke hvem foreldrene hans er. Dette minner om beskrivelsen av frontstage, som knyttes opp mot et fasadeområde hvor en opptreden skjer (Goffman, 1992, s. 92).

Når det gjelder komponenten begripelighet, forstår jeg gutten som følelsespreget når han velger å ikke dra på skoleavslutningen. Vi vet at begripelighet er forbundet med en opplevelse av en strukturert og ordnet tilværelse (Antonovsky, 2012, s. 40), noe vi kan anta at ikke er tilfelle for situasjonen til gutten. Det kommer ikke frem i utsagnet om hvorvidt gutten har snakket med de voksne hjemme, men en kan regne med at det ikke er tilfelle. Dermed, slik jeg ser det, lager han sin egen forståelse som handler om at han må ta ansvar på vegne av de voksne. Det resulterer i at han tror han hensyn til de voksne ved å ikke dra på avslutningen til tross for at han har vært med på forberedelsene til og trolig ønsker å delta.

Skyldfølelse er et tema som går igjen i intervjuene og virker til å være noe som kommer til syne som et symptomuttrykk for informantene. Dessverre er de voksnes konflikt noe barna legger merke til og blir en del av i flere tilfeller. Informant 4 bekrefter dette:

Det er ekstremt mye voksenkonflikt av alvorlig karakter som går utover barna i veldig, veldig stor grad. Jeg har flere barn som har store psykiske helsestrev på grunn av foreldrekonflikter. Så det går veldig igjen dette med dårlig samvittighet for den ene

forelderen når man er hos den andre. «Når jeg har pappauke så er jeg så redd for at mamma skal føle seg ensom eller «når jeg er hos mamma så lurere jeg så på hva pappa gjør».

Informant 4 løfter frem symptomer som store psykiske helsestrev. Uten at hun går noe mer inn på dette, kan dette også tolkes i lys av forrige utsagn fra informant 2. At barnet står igjen med dårlig samvittighet er uheldig. Dette styrker Ottosen og Schwartz (2013, s. 66) sine resultater som peker på at voksnes konfliktnivå skaper svært ugunstige utfall for barna som er involvert. Det samme trekkes frem hos Egge og Glavin (2014, s. 333) som tydeliggjør at det er negativt når barn er en del av foreldres langvarige konflikter i forbindelse med bruddet. Til sist i denne runden, ønsker jeg å inkludere utsagnet til informant 1 som tydeliggjør at barna, uavhengig av foreldrenes håndtering, kan kjenne på dårlig samvittighet:

[...] Veldig mange barn og ungdom går og tenker at det er noe de kunne gjort. Kanskje noen har også fått høre at mamma og pappa kanskje flere ganger har uttalt at «Ja, vi har jo hatt mye greier med dere. Og det har vært belastende, dette har ikke bare vært lett, så dette har slitt på forholdet vårt også». [...] At de har liksom rett og slett fått servert litt skyldfølelsen eller liksom litt fått «skylda» da, i anførselstegn, av foreldrene. At foreldrene har ikke klart å nyansere og vært gode i det. Men så er det uansett at om foreldrene har sagt at det ikke er dems skyld så går mange barn og unge med skyldfølelse, tenker at det er noe de kunne gjort eller bidratt med, eller de får dårlig samvittighet for kanskje de har strevd selv, da, og tenkt at dette har påvirket mamma og pappa som har gjort at de har skilt seg. Så det går i skyldfølelse, dårlig samvittighet, og så syns jeg de strever mye med lojaliteten. Mm. Det er vanskelig å formidle egne behov fordi at de er så veldig redde for å skuffe en av foreldrene.

Vi har sett at barn i foreldres skilsmisse tydelig står i midten av en lojalitetsskvis. Barna både får og tar mye ansvar de ikke bør ha. Ved å være sendebud mellom foreldrene sine, får barna ansvar for å gi beskjeder mellom foreldrene. Heldigvis ser det ut til at informantene får innblikk i slike hendelser og kan bidra til at barna får det bedre ved å ta kontakt med foreldrene, slik som informant 2 gjorde. Delt bosted kommer heller ikke uten utfordringer, og barna melder til informantene om at det er slitsomt å flytte mellom to hjem. Det er samtidig vanskelig å være ærlig med foreldrene om dette, noe som understreker behovet for å være lojal mot foreldrene sine. Likevel har vi fått presentert noen løsninger på det å bo i to hjem, blant annet at foreldrene organiserer slik at barna har nok klær begge steder eller at de inkluderer barna i avgjørelser, som hvilken dag de ønsker å ha

som byttedag. Til sist har vi sett på symptomer barna viser. Det har kommet frem at barna har vondt i magen og gruer seg til skoleavslutninger. Vi har fått innblikk i et barn som tar ansvar for foreldrene sine ved å velge å ikke dra på skoleavslutningen framfor å måtte velge mellom hvilke voksne han kan ta med. Nå som vi har sett hvordan informantene opplever at barna har det, går ferden videre til å granske hvordan skilsmissegruppene kan fungere for å hjelpe barna til å håndtere skilsmissesituasjonen.

Problemløsning i et trygt rom

For at skilsmissegruppene skal fungere optimalt, er en grunnleggende avhengig av at alle som deltar vet hva som er formålet. Ved at alle er klar over hvorfor de er til stede, øker meningsfullheten med gruppa. Dette grunnlaget er det Goffman kaller en felles situasjonsdefinisjon (Aakvaag, 2008, s. 73). Når barna vet at de er med i en gruppe med andre barn med skilte foreldre, at dette er et sted hvor de kan få prate og lære om situasjonen sin, og at det er voksne til stede som skal legge gode føringer – da er en felles situasjonsdefinisjon i gruppa oppnådd. Goffman peker videre på at kun ved å være til stede under de premissene som er satt, og ved å ikke gi uttrykk for store brytninger med grunnlaget for skilsmissegruppa, er man et bidrag til å opprettholde og definere situasjonen (Goffman, 1992, s. 17). Vi skal nå se nærmere på hvordan et trygt rom kan bidra til at barna identifiserer seg med hverandre og kan gi hverandre råd og støtte.

5.1.4 Barn som identifiserer seg med hverandre

Når helsesykepleierne og sosiallærer forteller om gruppene, er det en gjenganger at barna har nytte av å høre på hverandres historier. De forteller at det virker til at barna nyttiggjør seg av hverandres erfaringer som igjen skaper en følelse av å ikke være alene om å ha det vanskelig. Informant 3 trekker dette punktet frem som noe av det beste med gruppene:

Så jeg tenker at det er det største plusset med gruppa at de har hverandre og at de kan gi hverandre råd. Fordi vi vil ikke gi de råd på den måten som de kan gi hverandre råd. Jeg har jo ikke vært... Jeg sier ikke at man må ha opplevd en skilsmisse for å kunne snakke om det selvsagt, men jeg tenker jo likevel at de kan forstå hverandre på en måte som ikke jeg kan forstå de på.

Informant 3 viser forståelse for at erfaringsdeling og informasjon får mer tyngde fra jevnaldrende som er i samme situasjon enn fra de voksne. Dette henger i tråd med det Svare kaller for sosiale

dialoger, som er kjennetegnet av samhold preget av søk etter en felles forståelse (Svare, 2008, s. 20). Jeg forstår det som at informanten mener at de voksne har stor verdi for barna i form av å være gruppeleder og legge til rette for et trygt rom, men det er når barna kjenner at de ikke er alene i situasjonen at de får ordentlig utbytte av gruppene.

I avslutningsdelen av gruppene, fyller barna ut et evalueringsskjema. Informant 4 forteller at det her kan komme frem at barna formidler hvor fint det er å kjenne på at de ikke er de eneste som synes skilsmisse er utfordrende:

[...] Og da er det veldig mange som har pekt på det her med nytten og tryggheten det gir å kunne identifisere seg med andre. Det å høre at andre også opplevde krancling og de opplevde masse sorg og de opplevde konflikt og de opplevde å være kjempelei seg og de opplevde at den ene fikk ny kjæreste ganske fort. Det der å få høre andre unger fortelle om det som har vært så vanskelig og sårt. Det gir de tilbakemeldinger på at har vært veldig godt, da.

Vi ser at det har nytteverdi å være omgitt av andre i lik situasjon. Det å identifisere seg med hverandre, er noe Svare også trekker frem som noe positivt. Han peker på verdien i å motta innspill på sine uttalelser fordi de bidrar til assosiasjoner som igjen skaper ny innsikt (Svare, 2008, s. 33). Det er tydelig at informantene mener at nettopp denne prosessen er synlig i skilsmissegruppene. Identifisering blir også trukket fram som et viktig punkt i undersøkelsen til Egge og Glavin om barns nytte av å delta i skilsmissegrupper (Egge & Glavin, 2014, s. 335).

Ifølge Goffman, er det vanlig å bruke opplysninger om andres situasjon, adferd og lignende, til å danne et klart bilde av situasjonen og for å deretter orientere seg på best mulig vis (Goffman, 1992, s. 11). I dette tilfellet, er barna klar over at de er til stede i en gruppe med andre som også har skilte foreldre. Dette blir et holdepunkt som stadig bidrar til å avklare hva situasjonen dreier seg om – en skilsmissegruppe hvor det er trygt å prate om sin situasjon. En felles situasjonsdefinisjon kan, slik jeg ser det, ses parallelt med økning av komponenten håndterbarhet fordi barna blir ressurser for hverandre. Det å delta i gruppa, oppleves mer håndterbart jo mer en har oversikt over formålet og er trygg på at alle deltakerne er enige om hva gruppa betyr. Ved å se og benytte seg av ressurser i gruppa, skapes et trygt rom hvor barna potensielt sett høster erfaringer og nye verktøy gjennom å dele av sin egen situasjon og ved å lytte til andres.

Ifølge Antonovsky har gruppa en sterk OAS når deltakerne har en formening om at gruppa som felleskap betrakter situasjonen som håndterbar, begripelig og meningsfull. Det trenger ikke være tilfelle at hvert enkelt medlem har en sterk OAS for at gruppa som helhet opplever at verden i høy grad er preget av sterk OAS (Antonovsky, 2012, s. 182). Hvis hensikten med gruppa er å gi verktøy til barna i deres situasjon ved å gjennomgå hverandres opp- og nedture med veiledning fra de voksne, kan det gi mening å se på denne uttalelsen fra Antonovsky. Da vil gruppa bli en kilde til sterk OAS, som gir et godt grunnlag for å potensielt øke personlig OAS.

En rekvisitt som følger med i gruppeopplegget er en bok som heter «Even og skilsmissen». Informant 4 viser til at denne boka ofte er en ypperlig inngang for å få barna til å engasjere seg og fortelle:

[...] Og da kommer veldig ofte historiene fra barna. At «Sånn som de hadde det der i den historien, akkurat sånn var det hjemme hos meg og», ikke sant. Så er de i gang. Så identifiserer de seg, og så «Ja, hjemme hos meg så var det på den måten», og så er de jo opptatt av å fortelle og forklare om seg selv og sine opplevelser. Og så sitter da ungene og hører at «Oi, dette er jeg ikke aleine om» eller «Han hadde det faktisk mye verre enn meg, selv om jeg trodde at jeg hadde det verst i verden». Ikke sant, det der å kunne identifisere seg, det veit vi jo egentlig er veldig godt, enten du er barn eller voksen. [...] Og det synes jeg kommer litt sånn godt og tydelig fram fra de ungene som er med i de gruppene da.

Informant 4 formidler her at boka som rekvisitt bidrar til å skape gode samtaler og kan være et godt hjelpemiddel for å skape assosiasjoner uten at barna eller gruppelederne må igangsette noe. Barna kan hekte seg på i den grad de ønsker det framfor å utlevere noe om seg selv og sin familie. Historiefortelling ble også brukt av Langerud og Sann i deres samtalegrupper på Familievernkontoret. De peker også på at det skaper grobunn for assosiasjoner til egne erfaringer og at bokens historier kan knyttes opp til barnas virkelighet uten at det berører barnet direkte fordi det ikke trenger å snakke om seg selv (Langerud & Sann, 2008, s. 341). Slik jeg tolker informant 4, kan hennes opplevelse av å bruke boka i gruppene sammenfalle med det Langerud og Sann belyser angående bruk av historiefortelling som tilnærming i gruppene. Boka kan dessuten anses som en rekvisitt som tas i bruk for å iscenesette en god og passende atmosfære (Goffman, 1992, s. 29), noe som styrker teatermetaforen til Goffman ytterligere.

Når det gjelder identifisering, opplever jeg at informant 4 forsøker å vise at når barna forstår at det også eksisterer en verden utenfor deres hjem, så blir muligens deres eget hjem ikke fullt så ille. Med denne holdningen bidrar hun til å sette barnet i en større sammenheng. Samtidig er hun opptatt av verdien i at barna kan identifisere seg med historier fra boken og antakelig med hverandre. Barna er i dette tilfellet tilskuere i opplesningssituasjonen, eller det Goffman kaller iakttagere (Goffman, 1992, s. 22). På en annen side kan en si at barna er publikum, men med mål om å skape en indre dialog hos barna som senere skal bli grunnlaget for samtaler og erfaringsdeling. Da vil barna gå fra å være iakttagere til å være en del av en opptreden fordi det foregår aktiviteter som utfolder seg i gruppa som barna blir en del av (Goffman, 1992, s. 27).

5.1.5 Barn som hjelper og støtter hverandre

Som et resultat av at barna identifiserer seg med hverandre og ved hjelp av boken «Even og skilsmissen», fremhevet informantene at barna gir hverandre tips og triks i ulike situasjoner. Det var gjennomgående viktig for informantene å inkludere dette aspektet når vi var innom temaer i intervjuguiden som omhandler hva de tenker er barnas erfaringer og opplevelser med gruppene og hva som kjennetegner gode samtalegrupper.

Blant annet så kommer informant 1 med et eksempel hvor det er en gutt som forteller at han synes det er kjipt å reise til faren sin fordi han føler seg ensom og det er lite å finne på der. Da er det en annen gutt i gruppa som kommer med gode innspill til hvordan han kan snakke med pappaen sin for å få det bedre når han er der:

[...] For eksempel han ene gutten som sa at «Det er så kjipt å reise til pappa for vi ble sittende i den leiligheten der og det er så langt unna og jeg kjenner ingen der og vi finner ikke på så mye. Jeg føler meg litt ensom når jeg er der». Og da husker jeg liksom en av de andre gutta i den gruppa sa «Ja, men du må jo snakke med pappaen din om det. Kan du ikke ta med en kamerat innimellom?» Han var liksom så løsningsorientert, da. Og jeg så han gutten bare «Ja, det var lurt. Ja, det skal jeg gjøre. Har du gjort det?», så liksom «Ja», «Hvordan reagerte faren din på det?». Så jeg tenker liksom vi bare tilrettelegger for å skape det rommet hvor de kan dele erfaringer da.

Informant 1 viser at når gruppa fungerer optimalt, skapes et rom hvor barna kan kjenne at det er trygt å dele fra sin situasjon. Hun påpeker at de voksnes rolle i stor grad dreier seg om å gjøre det

meningsfullt å dele egne erfaringer ved å legge til rette for at barna kan ha samhandlinger seg imellom og dermed dele og motta råd i gruppa. Dette bekrefter tidligere utsagn fra informanter som også påpeker at et trygt rom bidrar til ønske om å dele fra egne situasjoner. Når det gjelder gutten som gir råd, viser han her kompetanse innenfor Antonovsky sin komponent begripelighet som han deler videre med gutten som først delte fra sin hverdag hos far. Han viser forståelse for situasjonen til den første gutten, og bidrar til å synliggjøre ressurser som potensielt kan tas i bruk for å skape en ordnet og forutsigbar situasjon hjemme hos far. På denne måten synliggjøres ikke bare begripelighet hos gutten som gir råd, men det legges også føringer for at den første gutten kan potensielt øke sin grad av Antonovsky sin komponent håndterbarhet dersom han tar i bruk rådet.

Det virker som at gutten som deler og gutten som gir råd begge kjenner at det er trygt å dele. Gruppelederne skaper et trygt rom hvor barna deler sine indre tanker, skaper de på en side det Goffman kaller for backstage. Det er fordi backstage er preget av et sted hvor en kan slappe av og ikke ha fokus på å gi et visst uttrykk (Goffman, 1992, s. 96-97). Slik Goffman beskriver backstage stadiet, opplever jeg at barna, slik informantene forteller om det, er backstage når de er en del av gruppa. Det er fordi de deler av sine personlige historier og, uten å nødvendigvis tenke over det, visker ut skillelinjen mellom rollen som barn i en familie og elev i skolen. Gutten i utsagnet til informant 1 som forteller at det er kjipt å reise til pappa fordi han kjenner seg ensom, åpner opp for å fortelle om sitt private liv. Det kan ses på som hans måte å vise at han er avslappet med de andre i gruppa og tør å fortelle om det som er vanskelig.

På den andre siden, vil en kunne argumentere for at gruppa også fungerer som en frontstage hvor barna er på en scene. Goffman sier at det er her opptredener skjer (Goffman, 1992, s. 92). Her tenker jeg på hvordan gruppelederne planlegger samtaletemaer og bruker rekvisitter som bøker til å iscenesette settingen «Skilsmissegrupper». I gruppa presenterer barna seg for hverandre og holder en opptreden for resten av deltakerne. På denne måten kan en argumentere for at gruppene både kan være noe som skjer på en scene, men også noe som er tilrettelagt for at skal kjennes som noe som skjer bak scenen. Goffman sier at et område både kan være både frontstage og backstage (Goffman, 1992, s. 107).

I det foregående, er det interessant å stille spørsmål ved om når man er seg selv, hvis Goffmans teori skal legge lys på situasjonen. Er barna i stand til å planlegge og strategisk legge føringer for hvordan de ønsker å opptre i gruppa? Jeg stiller meg undrende til om barna har evne til å opptre på en slik måte som Goffman beskriver. Barnas alder og derav forståelse for situasjonen er sentralt her.

Det kan tenkes at med høy sannsynlighet så er barna mest av alt til stede i øyeblikket og er impulsive og intuitive i sin opptreden i gruppene. Goffmans teori beskriver mennesker med en kapasitet til å ha en taktisk tilnærming til sosiale settinger. Dette er dog også noe av kritikken Goffman har fått – at det kreative, impulsive og frie mennesket havner i bakgrunnen til fordel for et strategisk skuespill (Aakvaag, 2008, s. 76).

Det er ikke bare informant 1 som har gode eksempler på at barna gir hverandre støtte og råd. Informant 3 trekker fram at det for eksempel kan være vanskelig når det kommer en ny kjæreste inn i bildet, og at barna her kan gi helt konkrete råd for hvordan de løste situasjoner knyttet til denne tematikken:

Det ene er jo at en kan si noe om at «Ja, sånn har jeg og det», og det andre er at en kan si noe om at «Det er ikke greit» eller «Ja, det er bra». At de kan få kommentarer fra de andre barna på hva de synes om noe som de forteller om, da. Og så ikke minst i forhold til konkrete råd. At de gir hverandre råd på for eksempel at det har kommet inn en ny kjæreste og sånn og sånn. Og så synes ikke det barnet at det er så enkelt for eksempel, og så kan de andre barna gi råd om hva de gjorde når det kom inn en ny kjæreste.

Ved å samle barn på denne måten, kan det tenkes at en kjenner seg som et lag. Slik Goffman beskriver det, er det et lag når noen er samlet sammen for å samarbeide om å fremføre en rutine (Goffman, 1992, s. 72). I dette tilfellet ser jeg at barna samarbeider for at hvert enkelt barn skal på best mulig vis fremføre rutiner hjemme. Det kan tenkes at det skaper en lagfølelse når barna sammen kjenner på at de har vært gjennom de samme tingene, noe som gjør hvert enkelt barn mindre sårbart fordi det ikke lenger kjenner seg alene. Jeg ser at de voksne også kan være en del av dette laget og dette samarbeidet, men at de trekker seg ut når barna ser ut til å håndtere samhandlingen på egen hånd, slik som utsagnene jeg nettopp refererte til, viser.

Jeg ble nysgjerrig temaer som barna tar opp, og spurte videre om det er mulig for barna å komme med andre temaer enn det som er fastsatt for den dagen. Informant 2 forteller at det er en del av introduksjonen til hvert gruppemøte å spørre hvordan alle har det. Samtidig viser hun her også hvordan de voksne legger til rette for erfaringsdeling, og er opptatt av å poengtere at barna antakeligvis ikke er alene om sine følelser:

Mm. Vi starter alltid med å høre «Åssen har du hatt det i uka som har gått? Er det noe du har opplevd som er fint som du har lyst til å fortelle? Er det noe som har vært litt dumt som du har lyst til å snakke om? Så kan vi høre. Det kan jo være flere som har opplevd noe av det samme eller som har noen råd å gi deg». Sånn at de kan gi hverandre litt tips til hvordan. «Hva synes du hun burde gjøre?», «Ja, du kunne kanskje snakka med mammaen din hvis du ikke tør å si det til pappaen din». Så de har litt råd til hverandre og tips.

Utsagnet til informant 2 havner i rekken av flere utsagn som viser at gruppene er ypperlige for at barna kan dele erfaringer og råd med hverandre. Informanten forteller at de innleder med å høre hvordan det går med alle, samtidig som det presiseres at det kan være flere som har opplevd det samme eller har råd å gi. Ved at det er satt av tid til dette, er det etablert en rutine som styrker tidligere antakelser om at det bidrar til en lagfølelse. Videre forteller informant 2 om at det kan komme opp helt andre temaer enn selve skilsmissen:

Og det er klart – det kommer også opp andre ting. Som har med vold, som har med alkoholrus å gjøre i sånne settinger. Det kan også da plutselig komme at «Jammen det var fordi mamma drakk for mye eller det var derfor pappa flytta eller». Altså, det kan komme mange sånne utenforliggende ting som ikke er direkte her.

Vi ser her at gruppa legger til rette for at andre temaer kan bringes fram ved behov. Ifølge Goffman er dette en naturlig del av utviklingen i sosiale sammenhenger. Han poengterer at situasjonsdefinisjonen kan endres ved at det oppstår nye tilføyelser, og så lenge tilføyelsene er innenfor rammen som ble etablert innledningsvis, er dette godt innenfor normalen i en sosial sammenkomst (Goffman, 1992, s. 18-19). I dette tilfelle er den etablerte rammen en skilsmissegruppe, men hvor det viktigste er å ha et samlingspunkt hvor helsesykepleiere og sosiallærere får anledning til å følge opp situasjoner til elevene og skape en trygg arena for å dele hverdagens opp- og nedturer.

6 Avsluttende betraktninger

Som nevnt innledningsvis, er det mange barn som opplever at foreldrene går fra hverandre. Skolen og dens skolehelsetjeneste er en sentral aktør i møte med barn og har som mandat å jobbe forebyggende (Forskrift om helsestasjons- og skolehelsetjenesten, 2018, § 6). Barn viser ofte symptomer på omgivelsene sine og bærer preg av å være skilsmissebarn. I skolen er det satt i verk et tiltak med hensikt å ivareta denne gruppen barn gjennom skilsmissegrupper. På denne bakgrunnen har denne oppgaven har undersøkt følgende problemstillinger:

- Hvilke erfaringer har ansatte i skolehelsetjenesten med hvordan skilsmissebarn på barneskolen har det?
- Hvordan opplever de barnas nytte av skilsmissegrupper i skolen?

Fire kvalitative intervjuer har resultert i hovedtemaene *Barn og lojalitetskonflikt* og *Problemløsning i et trygt rom*. Det første hovedtemaet har rommet beskrivelser om barn som sendebud, barn i midten av samværsordning og barn som symptombærere. Det andre hovedtemaet har beskrevet barn som identifiserer seg med hverandre og barn som hjelper og støtter hverandre. Problemstillingene har vært ledende i arbeidet med å utbedre temaer og koder.

Gjennom Goffmans blikk har jeg avdekket elementer som er i spill innad i gruppene. For eksempel har det vært interessant å se hvordan gruppene danner et trygt rom ved å ha tydelige rammer og forventninger som skaper felles definisjon av situasjonen, noe som har vært forutsetningen for erfaringsdeling mellom barna. Teatermetaforer har hevet gruppene til noe mer enn en aktivitet planlagt og gjennomført av skoleansatte. Rekvisitter som bøker, plakater og tegninger har blitt en del av scenen som skolen iverksetter. Rommet der gruppene foregår er selve scenen og barna har vært både deltakere, iakttagere og publikum. Det har vært interessant å leke med Goffmans begreper som frontstage og backstage. Det har gitt anledning til å se hvordan skolen og skolens arrangementer kan være noe som foregår på scenen, og dermed blir et frontstage område. Samtidig har det også kommet til syne hvordan skilsmissegruppene kan være barnas backstage hvor de kan møte likesinnede og slappe av. Vi vet at skolen skaper ulikheter gjennom karakterer. Gjennom dette prosjektet har det blitt tydelig at ulikheter også kan komme til syne på skoleavslutning.

Antonovskys begreper håndterbarhet, begripelighet og meningsfullhet har vært til hjelp for å forstå hvordan ansatte i skolens hjelpeapparat ser at barn kan få det bedre ved hjelp av skilsmissegrupper. Begrepene har vært nyttige for å avdekke egenskaper hos barna, men også for å se barnas potensielle egenskaper som kan synliggjøres ved hjelp fra voksne og andre barn. Blant annet har vi sett hvilke egenskaper som kommer til syne der barnet tar ansvar for de voksne gjennom å ikke delta på skoleavslutning for å skåne foreldrene fra en ukomfortabel situasjon. Og vi har sett hvordan de voksne kan bidra til å oppdage hvordan barna kan bli aktør i eget liv og si ifra til foreldrene når de har behov for å bli møtt på sine følelser.

Teoriene møter sine begrensninger. Goffmans teori om at det sosiale livet er en gjensidig inntrykksstyring kommer langt, men ikke lenger enn til at barn nødvendigvis ikke innehar kompetansen til å benytte slik inntrykksstyring strategisk. Det har vært interessant å se hvordan teoriene har vist seg å være fruktbare for drøfting av negative aspekter i tillegg til de positive. Når det gjelder Antonovskys komponenter håndterbarhet, begripelighet og meningsfullhet har jeg opplevd å være skeptisk til barn som innehar for stor grad av komponentene til Antonovsky, som i utgangspunktet er presentert som ressurser. For eksempel har jeg problematisert når barna «overhåndterer» at mamma og pappa ikke kommer overens.

Et kritisk blikk på egen oppgave vil handle om mitt valg om å benytte skoleansatte til å beskrive barnets stemme. Dersom denne oppgaven hadde benyttet barns stemme til å nærme seg problemstillingen, kan det tenkes at svarene ville vært noe annerledes. Samtidig vet vi at forskning basert på barns egne uttalelser viser at barn opplever det som nyttig fordi gruppene danner fellesskapsfølelse, økt selvtillit og etablerte vennskap (Lofthus, 2015; Otterdal 2017). Denne oppgaven ligner på tidligere studier som har undersøkt skilsmissegrupper fra gruppelederens perspektiv, og resultatene havner i rekken av flere som viser at de voksne også mener at gruppene har positiv effekt på barna (Egge & Glavin, 2014; Rognerud, 2014, Langarud & Sann, 2008). Jeg skal ikke påstå at denne oppgaven har bidratt til ny kunnskap innen feltet barn og skilsmisse. Likevel er det verdifullt å få en bekreftelse på at skilsmissegruppene har en virkning. Det har kommet frem nyttig informasjon som jeg håper kan være med på å styrke argumenter om at et tilbud hvor barna kan lære, lytte og forstå er viktig.

Litteraturliste

- Aakvaag, G. C. (2008). *Moderne sosiologisk teori*. Abstrakt forlag
- Amato, P. R. (2000). The Consequences of Divorce for Adults and Children. *Journal of marriage and family*. 62(4), 5-24. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.01269.x>
- Andersen, P. L. & Dæhlen, M. (2017). *Sosiale relasjoner i ungdomstida: Identifisering av ungdom med svake relasjoner til foreldre, skole og venner*. (NOVA RAPPORT 8/17). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/5114/NOVA-Rapport-8-17-Sosiale-relasjoner-i-ungdomstida-web-versjon.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Andersen, R., Laholt, H. & Clancy, A. (2022). Hva gjør en helsesykepleier? *Sykepleien*, 110(88781), Artikkel e-88781. <https://doi.org/10.4220/Sykepleiens.2022.88781>
- Antonovsky, A. (2012). *Helsens mysterium: den salutogene modellen*. Gyldendal akademisk.
- Barneombudet. (u.å.). *Vårt arbeid*. Hentet 14. november fra <https://www.barneombudet.no/vart-arbeid>
- Benum E. (2020). Nye familiemønstre. <https://www.norgeshistorie.no/oljealder-og-overflod/1941-nye-familiemonstre-.html>
- Braun, V., Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*. 3(2), 77-101. <https://www-tandfonline-com.ezproxy2.usn.no/doi/epdf/10.1191/1478088706qp063oa?needAccess=true&role=button>
- Brekke, L.-J., B. (2017). *Å samtale med ungdom i vanskelige livssituasjoner. En kvalitativ studie av helsesøsters samtalepraksis i skolehelsetjenesten*. [Masteroppgave, VID Vitenskapelige Høgskole. Diakonhjemmet Oslo]. VID: Open. <https://vid.brage.unit.no/vid-xmlui/handle/11250/2564060>
- Corsaro, W. A. (2018). *The sociology of childhood*. (5. utg.). Sage.
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving*. (7. utg.). Gyldendal.
- De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2021). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora* (5. utg.). <https://www.forskningsetikk.no/globalassets/dokumenter/4-publikasjoner-som-pdf/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora>
- Egge, H. & Glavin, K. (2014). Hvorfor det hjelper ungdom å delta i skilsmissegrupper. *Sykepleien Forskning*. (4). 332-339. <https://doi.org/10.4220/sykepleienf.2014.0173>
- FN. (2022, 4. februar). *Barnekonvensjonen*. <https://www.fn.no/om-fn/avtaler/menneskerettigheter/barnekonvensjonen>

- Forskrift om helsestasjons- og skolehelsetjenesten. (2018). *Forskrift om kommunens helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten*. (FOR-2018-10-19-1584). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2018-10-19-1584>
- Gammelsrud, T. F., Kvarme, L. G., & Misvær, N. (2017). Hvem går til helsesøster?. *Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 17(1). Hentet fra <https://journals.oslomet.no/index.php/ungdomsforskning/article/view/2258>
- Goffman, E. (1992). *Vårt rollespill til daglig*. Pax forlag.
- Helseth, S., Christophersen, K.-A., & Lund, T. (2007). Helserelatert livskvalitet hos ungdom. *Vård i Norden*, 27(1), 15–21. <https://doi.org/10.1177/010740830702700104>
- Johannessen, A., Christoffersen, L., Tuft, P.A. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. (5. utg.). Abstrakt.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig refusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/folkehelse-og-livsmestring/?lang=nob>
- Langeland, E. (2009). Betydningen av en salutogen tilnærming for å fremme psykisk helse. *Sykepleien forskning*. 4(4), 288-296. <https://doi.org/10.4220/sykepleienf.2009.0143>
- Langerud, K. T. & Sann, E. (2008). Den vandrende tryllestav – Samtalegrupper for barn etter samlivsbrudd eller skilsmisse. *Fokus på familien*, 36(4), 334–348. <https://doi.org/10.18261/ISSN0807-7487-2008-04-09>
- Larsen, H. (2022, 31. Mai). Tror økte adferdsproblemer i skolen skyldes skilsmisse. *NRK*. <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/tror-okte-adferdsproblemer-i-skolen-skyldes-skilsmisse--fhi-vil-forske-mer-pa-barns-opplevelse-1.15954627>
- Lindström, B. & Eriksson, M. (2015). *Haikerens guide til salutogenese: helsefremmende arbeid i et salutogent perspektiv*. Gyldendal akademisk.
- Lofthus, A. G. (2015). *En kvalitativ studie om betydningen av PIS-skilsmissegrupper for barn som lever i skilsmisseg familier*. [Masteroppgave, Høgskulen på Vestlandet]. HVL Open. <https://hvlopen.brage.unit.no/hvlopenxmlui/bitstream/handle/11250/285931/GretheAarrebergLofthus.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Myhrvold, L. T. (2015, 24. mars). Jeg er et lykkelig skilsmissebarn. *Aftenposten, meninger*. <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/O7AE/jeg-er-et-lykkelig-skilsmissebarn>
- Ness, O., Reitan, T., Meling, A., Lillian, H. & Ekeland, T-J. (2014). Barns fornemmelse for brudd:

- Erfaringer med å vokse opp med skilte foreldre. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*. 51(10). 815-821. <https://psykologtidsskriftet.no/vitenskapelig-artikkel/2014/10/barns-fornemmelse-brudd>
- NRK. (2015). *Tema – skilsmisse*. [Temauke]. NRK.
- Otterdal, I. M. (2017). Når mamma og pappa ikke lenger bor sammen. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*. 55(8). 754-758. <https://psykologtidsskriftet.no/debatt/2017/08/nar-mamma-og-pappa-ikke-lenger-bor-sammen>
- Ottosen, M. H. & Schwartz, R. (2013). Beskyttelses- og risikofaktorer for skilsmissebørns trivsel i deleordninger. *Fokus på familien*. 41(1). 59-78. <https://doi-org.ezproxy2.usn.no/10.18261/ISSN0807-7487-2013-01-05>
- Rasmussen, L-M., Christiansen, Ø. & Reedtz, C. (2022). Kunnskapsoppsummering og klassifisering av tiltaket: Skilsmissegrupper (2. utg.). *Tidsskrift for virksomme tiltak for barn og unge*. https://ungsinn.no/post_tiltak_arkiv/skilsmissegrupper-2-utg/
- Regjeringen. (2022, 21. november). *FNs konvensjon om barns rettigheter*. <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/innsiktsartikler/fns-barnekonvensjon/fns-konvensjon-om-barnets-rettigheter/id2511390/>
- Reiter, S. F., Kaldhol, E. F. & Meland, E. (2014). To foreldre også etter skilsmisse. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 12(1), 59-70. <https://doi-org.ezproxy2.usn.no/10.18261/ISSN0809-9553-2014-01-03>
- Rognerud, S. (2014). *Samtalegrupper for skilsmissebarn: Gruppeleders erfaringer med gjennomføring og nytteverdi. En intervjustudie av helsesøstre*. [Masteroppgave, Universitetet i Oslo]. DUO Vitenarkiv. <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/42473/Masteroppgave-i-spesialpedagogikk-hst-2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Schiefloe, P. M. (2011). *Mennesker og samfunn: innføring i sosiologisk forståelse* (2. utg.). Fagbokforl.
- Skaalvik, E., M. (1998). Skolen som oppvekstmiljø. I E. M. Skaalvik & Ø. Kvello (Red.), *Barn og miljø: Om barns oppvekstvilkår i det senmoderne samfunnet*. (s. 218-246). Tano Aschehoug.
- Statistisk sentralbyrå. (2022, 6. april). *Ekteskap og skilsmisser*. Ssb. <https://www.ssb.no/befolkning/barn-familier-og-husholdninger/statistikk/ekteskap-og-skilsmisser>
- Svare, H. (2008). *Den gode samtalen: kunsten å skape god dialog*. Pax.

Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis: innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Gyldendal akademisk.

Tjora, A. H. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. (3. utg). Gyldendal akademisk.

Vinje, H. F., Langeland, E. & Bull, T. (2022). Aaron Antonovsky's Development of Salutogenesis, 1979-1994. I Mittelmark, M. B., Bauer, G. F., Vaandrager, L., Pelikan, J. M., Sagy, S., Eriksson, M., Lindström, B., Magistretti, C. M., *The Handbook of Salutogenesis* (2. utg., s. 29-46). Cham: Springer Nature. <https://doi-org.ezproxy2.usn.no/10.1007/978-3-030-79515-3>

Voksne for barn. (u.å). *Skilsmissegrupper*. Hentet 1. oktober 2022 fra <https://vfb.no/produkter-og-tjenester/skilsmissegrupper/>

Oversikt over tabeller

Tabell 1 – Eksempel på analyseprosessen

Originalsitat	Første egne stikkord	Teoretisk tilnærming	Empirisk tilnærming	Endelig kode
<i>[...] Og da kommer veldig ofte historiene fra barna. At «Sånn som de hadde det der i den historien, akkurat sånn var det hjemme hos meg og», ikke sant. Så er de i gang. Så identifiserer de seg, og så «Ja, hjemme hos meg så var det på den måten», og så er de jo opptatt av å fortelle og forklare om seg selv og sine opplevelser. Og så sitter da ungene og hører at «Oi, dette er jeg ikke aleine om» eller «Han hadde det faktisk mye verre enn meg, selv om jeg trodde at jeg hadde det verst i verden». Ikke sant, det der å kunne identifisere seg, det veit vi jo egentlig er veldig godt, enten du er barn eller voksen.</i>	Identifisering, historiefortelling	Goffman: Barn som <i>tilskuere</i> til opplesning av bok. Barn som <i>deltakere</i> i historiefortelling Bok som <i>rekvisitt</i> .	Identifisering og fortelling	Barn som identifiserer seg med hverandre
<i>Mange barn bruker ofte ordet «slitenhet». At de opplever at det er slitsomt å ha to hjem fordi det er ofte... Ikke sant, det er to fysiske plasser, men det er ofte bager og planlegging og pakking og ting og tang. Pluss at det ofte også er to forskjellige hjem med ulike strukturer og regler og oppdragsstiler. Så det går veldig ofte igjen at de synes det er slitsomt.</i>	Stress med to hjem, slitne barn.	Antonovsky: Opplever det å bo i to hjem som en <i>stressfaktor</i> Mangler kompetanse til å <i>håndtere</i> noe	Slitenhet. Stress. Pakking. To ulike hjem.	Barn i midten av samværsordning

<p><i>[...] Og han hadde så vondt i magen over en periode. Så sa jeg «Ja, nå må vi sett oss ned. Hva skjer? For nå skjønner jeg at det er noe». Og det nærma seg avslutning i syvendeklasse. Og da knakk han sammen og gråt og fortalte det her da, at han hadde en meldingsbok i sekken sin som mamma skriver i og som han skulle levere til pappa, og pappa skrev i. Og det hadde han gjort i et par år.</i></p>	<p>Gutt lei seg. Eksempel på sendebud. Dårlig samarbeid/kommunikasjon mellom foreldre</p>	<p>Antonovskyy: Det stilles <i>krav</i> til at barnet må <i>håndtere</i> noe. Meldingsboka er en symbolsk <i>rekvisitt</i> på foreldrenes konflikt</p>	<p>Sendebud. Meldingsbok.</p>	<p>Barnet som sendebud mellom foreldrene</p>
--	--	--	-----------------------------------	--

Tabell 2 – oversikt over koder

Lojalitetskonflikt	Problemløsning i et trygt rom
Barn som sendebud mellom foreldre	Barn som identifiserer seg med hverandre
Barn i midten av samværsordning	Barn som hjelper og støtter hverandre
Barn som symptombærere	

Vedlegg

Vedlegg 1 Intervjuguide

Innledning

- Struktur – tid på intervjuet. Jeg følger en guide jeg tenker kan være lur, men jeg vil gjerne høre om ting jeg ikke har tenkt på
- Anonymitet, frivillighet og rettighet til å trekke deg
- Etterstrebe den gode samtalen

Bakgrunn

- Hvor lenge har du vært helsesykepleier/sosiallærer?
- Hvor lenge har du jobbet i barneskolen?
- Når ble du interessert eller introdusert for PIS grupper?
- Hva slags opplæring har du når det gjelder PIS grupper?

Samtalegruppene

- Hvordan oppdager du behovet for skilsmissegruppe hos den enkelte?
 - Oppdager du noen tegn hos barna? For eksempel stress, uro eller fravær?
- Hvordan foregår rekrutteringen?
 - Tar barna selv kontakt?
 - Tar foreldre/lærere kontakt?
- Hvordan foregår gruppene?
 - Hvordan settes gruppene sammen? Hva er begrunnelsen?
 - Hvor store er gruppene?
 - Når gjennomføres gruppene? I skoletid eller etter skoletid? Hva er begrunnelsen?
- Hvordan foregår samtalerne?
 - Hvilke temaer snakker dere om?
 - Hvem styrer temaene? Du som voksen eller barna?
 - Er du alene som voksen eller er dere flere?
 - Hvor mange gruppesamtaler er det?
- Kan du fortelle om en typisk samtalegruppe?
- Hva kjennetegner en god samtalegruppe?

Barna

- Kan du beskrive det typiske skilsmissebarnet?
- Hva strever barna med? (Ukonsentrasjon, urolig, søvnvansker, sinne)
- Hva er suksesskriteriene? Når går det bra med skilsmissebarnet?
- Hva slags erfaringer har du med barnas reaksjon på gruppene?
 - Åpner de seg mer etter hvert?
 - Er de motvillige til å delta? Er de først sinte eller stille for eksempel, deretter mer åpne?
- Hvordan følges barna opp i etterkant av gruppene?

Faglig samarbeid

- Samarbeider du med andre profesjoner rundt PIS gruppene eller rundt barna? Ev. hvordan?
- Samarbeider du med foreldrene når du er i kontakt med barna?

Avslutning

- Er det noe jeg har glemt, eller er det andre viktige ting du ønsker å tilføye?

Vedlegg 2 Godkjenning NSD

08.05.2023, 15:34

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

[Meldeskjema](#) / [Helsesykepleieres og læreres erfaring og håndtering av skilsmissebarn...](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer

348089

Vurderingstype

Standard

Dato

22.11.2022

Prosjekttittel

Helsesykepleieres og læreres erfaring og håndtering av skilsmissebarn i barneskolen

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Sørøst-Norge / Fakultet for helse- og sosialvitenskap / Institutt for helse-, sosial- og velferdsfag

Prosjektansvarlig

Kjersti Røsvik

Student

Veronika Derden Stakkestad

Prosjektperiode

17.10.2022 - 15.11.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 15.11.2023.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

Vi viser til endring registrert i meldeskjemaet. Endringen innebærer at det er gjort justeringer i utvalgene, og intervjuguiden er revidert. Vi kan ikke se at endringene har innvirkning på vår vurdering av hvordan personopplysninger behandles i prosjektet.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til videre med prosjektet!

Vedlegg 3 Informasjonsskriv og samtykkeerklæring

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet:

” Skolehelsetjenestens erfaring og håndtering av barn med skilte foreldre»

Bakgrunn og formål

Jeg er masterstudent ved Universitetet i Sørøst-Norge, og min masteroppgave har til hensikt å finne ut hvordan skolehelsetjenesten i barneskolen følger opp barn med skilte foreldre.

Jeg har lyst å snakke med ansatte ved skolehelsetjenesten om hva barn strever med og hvilke erfaringer de har om skilsmissegrupper, og jeg håper du vil delta.

Hvem leder forskningsprosjektet?

Forskeren heter Veronika Derden Stakkestad.

Hva betyr det for deg å delta?

Hvis du har lyst å delta i forskningsprosjektet, vil jeg ha et intervju med deg. Spørsmålene i intervjuet vil handle om alt fra hva barna strever med til suksesskriterier for når det går bra, og hvordan du opplever at skilsmissegrupper fungerer. Jeg er ikke ute etter navn på elever eller foreldre. Dersom dette likevel dukker opp, vil det i så fall bli anonymisert.

Jeg vil gjøre lydopptak av intervjuet og intervjuet vil ta ca. 1 time.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. All informasjon om deg vil da bli slettet.

Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller om du ombestemmer deg underveis.

Ditt personvern – hvordan jeg oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke informasjonen om deg til forskningsprosjektets formål.

Jeg vil ikke dele din informasjon med andre.

Jeg sørger for at ingen kan få tak i informasjonen som jeg samler inn om deg.

Jeg lagrer all informasjon på en sikker datamaskin.

Jeg sletter lydopptak fra intervjuet når jeg har skrevet ned alt som vi har snakket om.

Jeg sørger for at du ikke kan gjenkjennes i forskningsprosjektet.

Jeg følger loven om personvern.

Jeg er ferdig med forskningsprosjektet senest 15. november 2023.

Da vil jeg ta ansvar for at all informasjon om deg er slettet.

Dine rettigheter

Hvis det kommer frem opplysninger om deg i det som jeg skriver, eller har i dokumentene mine, har du rett til å få se hvilken informasjon om deg som jeg samler inn. Du kan også be om at informasjonen slettes slik at den ikke finnes lenger. Dersom det er noen opplysninger som er feil kan du si ifra og be forskeren rette dem. Du kan også spørre om å få en kopi av informasjonen av meg. Du kan også klage til Datatilsynet dersom du synes at jeg har behandlet opplysningene om deg på en uforsiktig måte eller på en måte som ikke er riktig.

Hva gir rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler informasjon om deg kun dersom du skriver under på samtykkeskjemaet.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål om studien, kan du ta kontakt med:

- Universitetet i Sørøst-Norge ved Kjersti Røsvik - kjersti.rosvik@usn.no, 35575469/93898983
- Vårt personvernombud: Paal Are Solberg – personvernombud@usn.no

Universitetet i Sørøst-Norge har bedt Personverntjenester se om prosjektet følger loven om personvern. Personverntjenester har gjort dette, og mener at vi følger loven.

Hvis du lurer på hvorfor Personverntjenester mener dette, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Veronika Derden Stakkestad
Masterstudent ved Universitetet i Sørøst-Norge

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Helsesykepleieres erfaring og håndtering av skilsmissebarn i barneskolen*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)